

Pracovné vyučovanie

v špeciálnej škole vo variante B

Barbora Kováčová

Slavomíra Hančárová

PRACOVNÉ VYUČOVANIE V ŠPECIÁLNEJ ŠKOLE VO VARIANTE B

BARBORA KOVÁČOVÁ
SLAVOMÍRA HANČÁROVÁ

Ružomberok 2023

© doc. PaedDr. Barbora KOVÁČOVÁ, PhD.

© Mgr. Slavomíra HANČÁROVÁ

© VERBUM – vydavateľstvo KU

Recenzenti

doc. Mgr. Zuzana Fábry LUCKÁ, PhD.

PaedDr. Ing. Daniel KUČERKA, PhD.

Obálka

Mgr. Milan PUDIŠ, PhD.

VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku

Hrabovská cesta 5512/1A, 034 01 Ružomberok

<http://ku.sk>, verbum@ku.sk

ISBN 978-80-561-1058-4

Obsah

ÚVOD	5
1 TRIÁDA: Práca – Učenie – Hra	7
1.1 Práca v živote človeka	8
1.2 Pracovná činnosť a pracovné úkony vo výchove	10
1.3 Práca ako metóda k pracovnej činnosti	16
1.4 Učenie ako metóda pracovnej činnosti	18
1.5 Hra ako metóda pracovnej činnosti	20
2 Základné atribúty pracovného vyučovania	
v špeciálnej škole	25
2.1 Charakteristika pracovného vyučovania	
v špeciálnej škole	26
2.2 Zložky pracovného vyučovania	
v špeciálnej škole	28
2.2.1 Zložka sebaobsluhy	
vo vzťahu k pracovnému vyučovaniu	29
2.2.2 Zložka práce v domácnosti vo vzťahu k pracovnému	
vyučovaniu v pracovnom vyučovaní.....	31
2.2.3 Zložka práce v dielni vo vzťahu k pracovnému	
vyučovaniu v pracovnom vyučovaní.....	35
2.2.4 Zložka pestovateľské práce vo vzťahu	
k pracovnému vyučovaniu v pracovnom vyučovaní.....	41
2.3 Zásady v pracovnom vyučovaní v špeciálnej škole.....	42
2.3 Sociabilita žiakov s mentálnym postihnutím	
v pracovnom konaní	50

3 Význam motorického učenia v pracovnom vyučovaní pre žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia	56
3.1 Charakteristika motorického učenia	57
3.2 Fázy motorického učenia.....	59
3.3 Druhy motorického učenia	60
4 Portfólio z pracovného vyučovania v 5. a 6 ročníku špeciálnej školy vo variante B	66
4.1 Vytvorenie podmienok k realizácii pracovných aktivít na pracovnom vyučovaní so žiakmi so stredným stupňom mentálneho postihnutia.....	67
4.2 Pracovné aktivity na pracovnom vyučovaní so žiakmi so stredným stupňom mentálneho postihnutia	68
4.3 Portfólio pracovných aktivít na pracovnom vyučovaní so žiakmi so stredným stupňom mentálneho postihnutia	69
Záver	115
Zoznam tabuliek a schém	116
Zoznam bibliografických odkazov	118
Register autorov.....	124
O autorkách	127

ÚVOD

Jednotlivci s mentálnym postihnutím sú charakteristickí výraznými limitmi alebo obmedzeniami v oblasti motoriky a pohyblivosti. Spomenuté ťažkosti ovplyvňujú následne ďalšie osobitosti v kognitívnej, sociálnej, ale aj emocionálnej oblasti v osobnosti jednotlivca s mentálnym postihnutím.

A práve práca v súvislosti s rozvíjaním pohybu a celkovej motoriky (jemnej i hrubej) je nielen súčasťou rehabilitácie, ale taktiež je ako tvrdia Hemayattala & Movahedi (2010) považovaná za terapeutický nástroj k skvalitnejšiemu fungovaniu spomenutých oblastí u jednotlivcov s mentálnym postihnutím. Vhodná a pravidelná subvencia jednotlivcov s mentálnym postihnutím ako súčasť celoživotnej podpory má byť vyvíjaná ako v domácom, tak i školskom prostredí. Samotný rozvoj jednotlivcov s mentálnym postihnutím zabezpečujú špeciálni pedagógovia, ktorí s nimi pracujú napr. aj na pracovnom vyučovaní. Práve tento vyučovací predmet je významnou súčasťou vzdelávania žiakov v špeciálnej škole a vyžaduje si zo strany špeciálneho pedagóga nemalé úsilie pri príprave rôznorodej škály pracovných činností a vhodných materiálov. Práve špeciálny pedagóg je tým, ktorý by mal v danom úsilí disponovať nielen výraznou mierou trpezlivosti, ale taktiež byť kompetentný zapracovať konkrétne špecifiká a osobitosti mentálneho postihnutia.

A práve táto skutočnosť nás ako autorky podnietila k tomu, aby sme ponúkli špeciálnym pedagógom v pregraduálnom i postgraduálnom štúdiu vysokoškolskú učebnicu, v ktorej sú popísané nielen teoretické východiská poznania pracovného vyučovania, ale aj o portfólio vhodné do výchovno-vyučovacieho procesu v rámci pracovného vyučovania v 5. a 6. ročníku špeciálnej školy v B variante. Popisované

aktivity s príznačným názvom Ročné obdobia sú zamerané nielen na rozvoj jemnej motoriky a vizuo-motorickej koordinácie, ale taktiež rozvíjajú celkovo žiaka so stredným stupňom mentálneho postihnutia aj v rámci jeho životných kompetencií. Zároveň sú benefítnymi v tom, že napomáhajú žiakovi s mentálnym postihnutím pri utváraní praktických zručností, podporujú samostatnosť, učia vytrvalosti, upevňujú vôľu, rozvíjajú manipuláciu s predmetmi dennej potreby a pod. Celkovo vysokoškolská učebnica má ambíciu rozvíjať kompetencie aj špeciálneho pedagóga (Magová, 2022), ktorý je motivátorom, podnecovateľom a významnou osobou podieľajúcou sa na zabezpečení vzdelávania žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia.

Jednoznačne k samotnej práci so žiakmi so stredným stupňom mentálneho postihnutia patria metodické príručky, učebnice a pracovné učebnice, ktoré možno považovať za základné materiály v podpore a rozvíjania žiaka so stredným stupňom mentálneho postihnutia. A práve táto vysokoškolská učebnica saturuje do určitej miery potrebu absenciu podporného materiálu orientovaného na rozvíjanie pracovných zručností žiakov s mentálnym postihnutím na vyučovacom predmete pracovné vyučovanie pre špeciálne školy. Zároveň je aj základným materiálom pre študentov v rámci pregraduálneho a postgraduálneho štúdia v študijnom programe špeciálna pedagogika a pedagogika mentálne postihnutých.

Na tomto mieste nám dovoľte poďakovať recenzentom – doc. Mgr. Zuzane Fábry Luckej, PhD. a PaedDr. Ing. Danielovi Kučerкови, PhD. – za konštruktívne pripomienky, ktoré prispeli k skvalitneniu spracovania predmetnej vysokoškolskej učebnice.

júl 2023

autorky

1 TRIÁDA: PRÁCA – UČENIE – HRA

Zámer

Predmetná kapitola má ambíciu popísať triádu pracovnej činnosti, ktorú je nevyhnutné považovať za neodmysliteľnú súčasť práce. Práca – učenie – hra sú vo vzťahu k pracovnému vyučovaniu dôležitou súčasťou v živote človeka už od raného veku bez ohľadu na jeho zdravotné znevýhodnenie.

Kľúčové slová

Práca.

Učenie.

Hra.

Činnosť, pracovná činnosť.

Úkon.

Pracovné kompetencie.

Mentálne postihnutie.

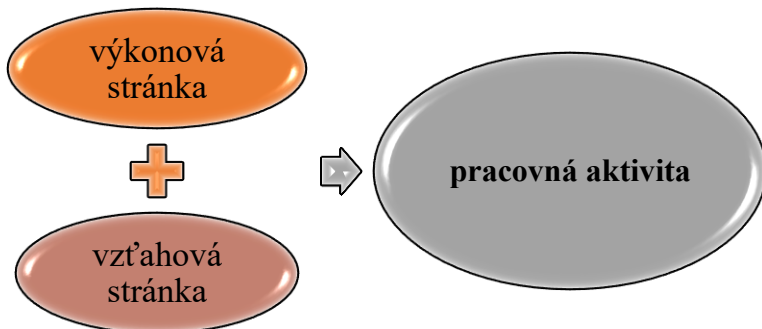
Pracovná výchova.

Pracovné vyučovanie.

1.1 Práca v živote človeka

Vzťah k práci a získanie pracovných predpokladov (a neskoršie aj k primeranej pracovnej kvalifikácii) sa podľa Hotára et al. (2000) realizuje práve v procese pracovnej činnosti. Práve tá v rámci edukačnom rozmere predstavuje technický aj výchovný aspekt. Samotná pracovná aktivita, ktorá je realizovaná v rámci práce, je autormi (ibidem) popisovaná na základe dvoch stránok, z ktorých je zložená (bližšie Schéma 1). **Výkonová stránka** v rámci pracovnej aktivity zachytáva rozvoj pracovných zručností, schopností a návykov, kým **vzťahová stránka** sa viaže na uvedomovanie si významu podstaty a potreby aktivity zúčastňovať sa pracovného procesu (bližšie Hotár et al., 2000, s. 352).

Schéma 1: Pracovná aktivita

Zdroj: Hotár et al. (2000)

V takomto chápaní je potrebné upozorniť, že prezentovanie práce ako pracovnej aktivity má byť vnímané v skupine jednotlivcov s mentálnym postihnutím ako súčasť sociálnej rehabilitácie, konkrétne komprehenzívnej rehabilitácie.

Samotnou prácou sa človek učí novým veciam, získava vedomosti, zručnosti, ale aj návyky. Práve tieto aspekty, ktoré sú súčasťou pracovnej činnosti sú významné pri vyučovaní detí a žiakov s mentálnym postihnutím. V neposlednom rade nemožno zabudnúť ani na to, že práca pozitívne pôsobí na všestranný rozvoj každej osobnosti, tzn. v našom prípade aj žiaka s mentálnym postihnutím. Tkáčik (1989, s. 105) ide o spájanie manuálnej činnosti s vedomosťami získanými počas celej výchovno-vzdelávacej činnosti.

Z historického hľadiska je práca považovaná za najstaršiu súčasť výchovy. Práca bola, je a bude, hlavným zdrojom ľudskej existencie. V podstate od najjednoduchšieho napodobňovania (v ranom veku), až po zdokonaľovanie (v školskom veku) k spôsobu obživy (v dospelosti). Takto to reálne funguje vo výchove človeka so zdravým (intaktným) vývinom. Odlišnosťou v tomto prípade sa stáva kognitívne alebo zdravotné znevýhodnenie, kedy je jednotlivec limitovaný do miery svojho zdravotného znevýhodnenia a fáza zdokonaľovania sa môže predĺžiť až do dospelosti. V samotnom období dospelosti môže potom byť súčasťou chráneného pracoviska, kedy svoje nadobudnuté zručnosti zúročí v konkrétnej pracovnej činnosti. V tomto kontexte Almosni et al. (2005) zdôrazňujú, že celoživotné rozvíjanie v oblasti motoriky je významným pre nezávislosť jednotlivca v komunite z pozície osoby s mentálnym postihnutím. Samozrejme je žiaducim aj v realizovaní voľnočasových aktivít počas celej životnej cesty človeka. Nemožno zabúdať na skutočnosť, že pri vykonávaní práce, pri konkrétnych pracovných činnostiach je významná koordinácia (hľadiska rovnováhy a kinestetických schopností), je tou, ktorá jednotlivcovi s mentálnym postihnutím umožňuje celkovo sa podieľať na vykonávaní pracovných úkonov. Hemayattala & Movahedi (2010) potvrdili, že medzi úrovňou intelektových schopností a úrovňou koordinácie

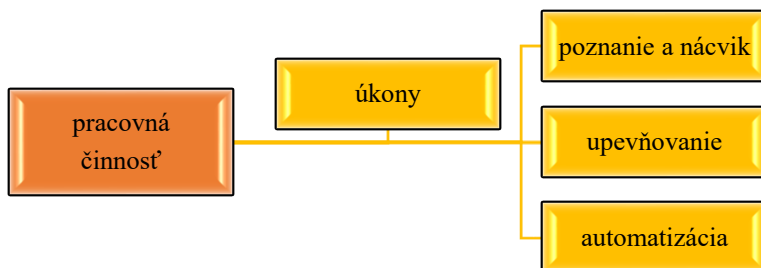
existuje inverzný vzťah, tzn. čím ťažšie je mentálne postihnutie, tým nižšia je fyzická výkonnosť. A na túto skutočnosť je potrebné nazerať ako na fakt aj pri samotnej príprave pracovných činností.

Podporu dieťaťa, či žiaka s mentálnym postihnutím je potrebné stavať aj na samotnej spolupráci rodiny a školy, príp. inštitúcie, s ktorou rodina spolupracuje. Dudek (2012) tvrdí, že včasnou pomocou celému systému sa výrazne zvyšuje aj kvalita života nielen osoby s mentálnym postihnutím, ale aj samotnej rodiny ako systému.

1.2 Pracovná činnosť a pracovné úkony vo výchove

Pracovná činnosť je pojmom, ktorá sa spája s pracovnou výchovou, ale taktiež aj s pracovným vyučovaním. Samotnú činnosť Leontiev (1979) vo všeobecnom vnímaní charakterizuje ako molárnu, neaditívnu jednotku života telesného a materiálneho subjektu (ibidem, s. 65). Požár (1997) tvrdí, že pojem činnosť bol integrovaný do domácej spisby vďaka prác Leontieva, Smirnova, Teplova, Gaľperina, El'konina (ibidem, s. 57). Činnosť však nie je reakciou, ani súhrnom reakcií, ale systémom, ktorý má svoju štruktúru, svoje vnútorné prechody a premeny v celkovom rozvoji človeka. Činnosť tvoria parciálne súčasti, ktoré Leontiev (1979) nazýva úkonmi.

Schéma 2: Pracovná činnosť

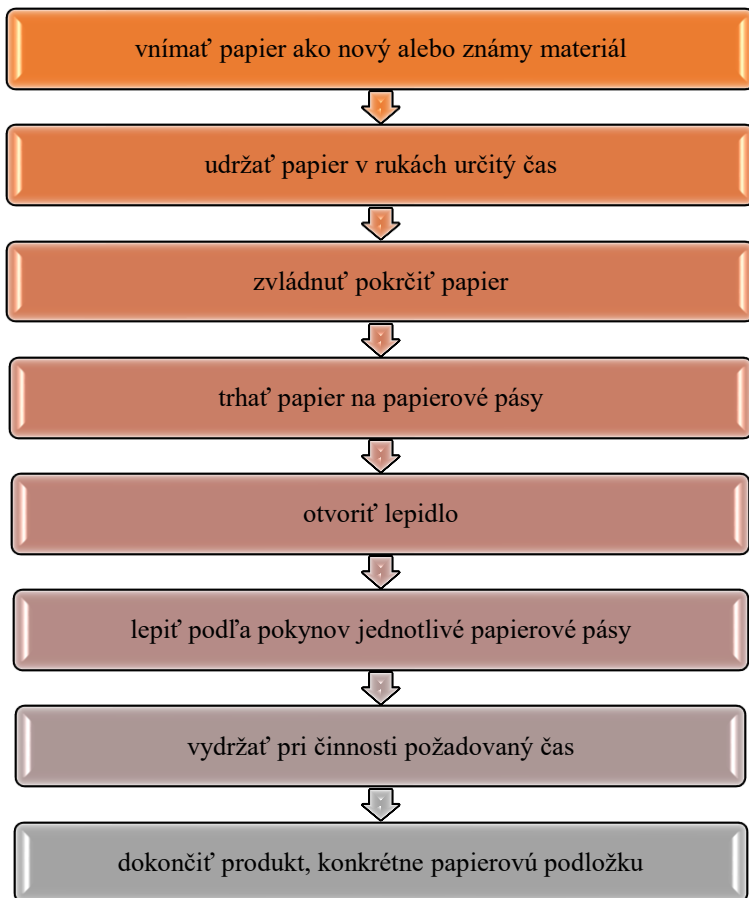
Zdroj: Kováčová (2014)

V pracovnej činnosti je úkonom proces, ktorý je podriadený predstave o tom výsledku, ktorý má jednotliviec dosiahnuť. Úkony v rámci pracovnej činnosti sa zameriavajú všeobecne na:

- Poznanie materiálu k činnosti;
- Poznanie nástroja k činnosti;
- Diferencovanie rozdielov (na základe vlastností) medzi materiálmi,
- Učenie sa pracovať s materiálom s dôrazom na nácvik – upevňovanie a automatizáciu;
- Nácvik pracovať so šablónou, obrazovými kartami;
- Disponovanie s pracovnou výdržou na pracovnú činnosť;
- Využívanie ocenenia ako súčasť motivácie k pracovnej činnosti atď.

Pre ilustráciu uvádzame konkrétne pracovné úkony viažuce sa na vytvorenie papierovej podložky.

Schéma 3: Pracovné úkony vytvárajúce pracovnú činnosť

Zdroj: Kováčová (2021)

Počas samotnej činnosti musí jednotlivec s mentálnym postihnutím zvládnuť viacero úkonov, ktoré mu umožnia produkt dokončiť. Ak však počas pracovnej činnosti zlyháva je nevyhnutné, aby špeciálny pedagóg danú skutočnosť zohľadnil a samotnú činnosť (a jej jednotlivé pracovné úkony) prispôbil.

Činnosť každého človeka závisí od miesta v spoločnosti, od vytvorených podmienok, ktoré zároveň vychádzajú z individuálnych schopností toho-ktorého jednotlivca. Samotnú činnosť jednotlivcov s mentálnym postihnutím v ranom veku je nevyhnutné posilňovať, hoci aj nepriamo pochvalou, ocenením a taktiež aj vytváraním možnosti pozorovať. Pri podpore vývinu dieťaťa s mentálnym postihnutím musí byť samotná činnosť oceňovaná primerane a zároveň ponuku pracovných činností je potrebné voliť opatrne s ohľadom na schopnosti a zručnosti daného jednotlivca. Bez ohľadu na fakt, akým sa činnosť spojená s prácou označuje je dôležitou počas celého vývinu jednotlivca s mentálnym postihnutím.

Vzhľadom k aktuálnemu legislatívnemu ukotveniu a metodickým materiálom sú u žiakov s mentálnym postihnutím okrem iného rozvíjané pracovné kompetencie vo vzdelávacej oblasti Človek a svet práce. Uvádzame to aj z toho dôvodu, lebo v minulosti sa v predprimárnom vzdelávaní operovalo s pojmom pracovná výchova a v súčasnosti sa operuje s pojmom pracovné kompetencie. Z minulosti je potrebné vedieť, že pracovná výchova vznikla paralelne s so základmi telesnej, mravnej a rozumovej výchovy (Mojžíšek, 1977). Jej začiatky sa datujú od inštitúcie rodiny, kedy sa práve v rodinách realizovala bezprostredným zapájaním detí a mládeže do práce dospelých bez ohľadu na ich zdravotný stav. Často sa práca na základe určitých ťažkostí zľahčovala, alebo bola ponúkaná len v rámci konkrétnych úloh. Celkovo o pracovnej výchove sa začalo v pedagogike hovoriť až od novoveku, kedy Komenský (1972) navrhoval oboznamovať žiakov s prácami v poľnohospodárstve a v remeslách (dovtedy sa školy pracovnou výchovou ako takou nezaoberali).

Tabuľka 1: Pracovné kompetencie dieťaťa s mentálnym postihnutím v súvislosti s predprimárnym vzdelávaním

Dieťa na konci predprimárneho vzdelávania, v závislosti od stupňa a charakteru mentálneho postihnutia	
Pracovné kompetencie	<ol style="list-style-type: none"> 1. zvláda samostatne alebo s pomocou sebaobslužné činnosti, 2. využíva bez/s pomocou učiteľa motoriku prekonávaním prekážok, 3. prejavuje na elementárnej úrovni grafomotorickú gramotnosť, 4. adekvátne používa hračky a niektoré predmety, 5. pracuje samostatne alebo s pomocou s prírodným materiálom.

Podľa Sejčovej (1997) sa práca stala **jednou z najstarších zložiek rozvoja človeka** v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu. S pracovnou činnosťou v rámci výchovy a vzdelávania sa spájajú jazykové ekvivalenty (Sejčová, 1997), ktoré považujeme za dôležité aj pre ďalšie štúdium špeciálnych pedagógov orientovaných na jednotlivé zložky pracovnej výchovy a pracovného vyučovania.

Schéma 4: Jazykové ekvivalenty pojmu pracovná výchova

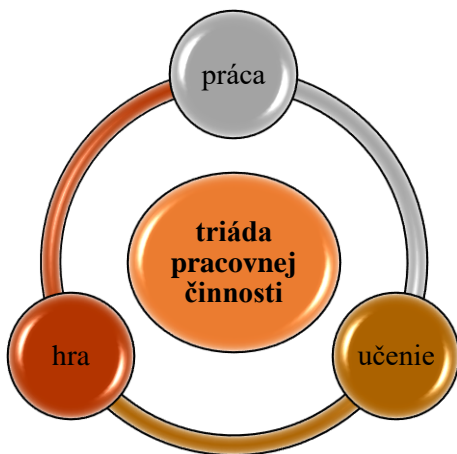

Zdroj:

Sejčová (1997, s. 256)

Upriamime pozornosť na pracovnú činnosť ako súčasť výchovy a vzdelávania v súvislosti s už spomenutou triádou (jednotlivé poznatky uvádzame v jednotlivých subkapitolách).

Schéma 5: Triáda pracovnej výchovy

Zdroj: *Kováčová (2021)*

Zároveň upozorňujeme na fakt, že práve triáda práca-učenie-hra sa vzájomne prelínajú, aj keď ich charakterizujeme individuálne. V priebehu životnej cesty človeka sa charakter a využívanie činnosti mení. Požár (1997) tvrdí, že je to spôsobené zväčšovaním psychofyziologických vlastností dieťaťa, s rozširovaním jeho životných skúseností, v súvislosti s nevyhnutnosťou plniť stále zložitejšie požiadavky okolia. Preto aj vzhľadom na ontogenetický vývin určitá činnosť prináleží konkrétnemu vývinovému obdobiu (napr. hra prináleží predškolskému veku, učenie prináleží školskému veku a pod.). Tu je potrebné upozorniť na fakt, že uvedené skutočnosti sú platné pre vývinové obdobie dieťaťa s intaktným vývinom. V populácii jednotlivcov s mentálnym postihnutím môže byť činnosť v porovnaní s rovesníkmi s intaktným vývinom pozastavená, alebo nedostatočne nasýtená vzhľadom na kognitívne ťažkosti.

1.3 Práca ako metóda k pracovnej činnosti

Mojžišek (1978) tvrdí, že práca sa má realizovať už od raného veku. Dieťa má byť zapájané nielen v domácom prostredí, ale zapájané býva aj vstupom do školy. Stretáva sa teda s prácou, pracovnou činnosťou na pozemkoch, v dielnach, v laboratóriách, vo verejných priestoroch, alebo neskôr v inštitúciách, kde sa uplatňuje práca ako súčasť profesie (ibidem, s. 216). V súvislosti s obdobím raného veku a taktiež prestupom z domáceho prostredia do prostredia najskôr materskej, neskôr základnej školy, Komenský (1972) tvrdí, že výcvik ruky, ktorý sa zvyčajne spája s pracovnou činnosťou, má sa stať bežnou činnosťou. Daná činnosť, ktorá je dieťaťom vykonávaná je nazývaná pracovnou činnosťou a tvorí **základ pre životné zručnosti** na životnej ceste človeka.

Ak berieme do úvahy kompetencie dieťaťa bez ohľadu na jeho zdravotný stav, tak v jednotlivých vývinových obdobiach zvládne pomerne jednoduché pracovné úkony. Pre ich prehľadnosť ich uvádzame v tabuľkovom spracovaní. Dané činnosti je vhodné využívať nielen v rámci ranej výchovy ako súčasť individuálneho

prístupu k dieťaťu so zdravotným znevýhodnením, ale môžu sa stať súčasťou aj vývinovo-orientovanej ergoterapie ako súčasť podpory rodiny, v ktorej sa narodilo dieťa so zdravotným znevýhodnením (Kováčová, 2014). Uvádzame ilustračný príklad pracovných činností, ktorých zámerom je pripraviť dieťa s intaktným vývinom na pracovnú činnosť, alebo sú základnými ako zapojiť dieťa so stredným stupňom mentálneho postihnutia do procesu pomáhania v domácnosti.

Tabuľka 2: Jednoduché pracovné činnosti vo veku od 2 do 3 rokov

Vekové obdobie dieťaťa	Pracovná činnosť	Pokyny k realizovaniu pracovnej činnosti
Od 2 do 3 rokov	utriet' niečím (predmetom) niečo konkrétne (predmet/časť tela)	<i>Utri prach na stolíku!</i> <i>Utri si ústa!</i>
	ulož' predmety v konkrétnom priestore	<i>Ulož tie hračky!</i> <i>Ulož si papučky na miesto do skrinky!</i>
	odniesť' predmet na konkrétne miesto	<i>Odnes si hračky!</i> <i>Odnes si pyžamko!</i>

Zdroj: vlastné spracovanie

Z vyššie uvedeného vyplýva, že prirodzeným a vrozeným znakom človeka je byť činným na základe potrieb a konkrétne pracovné činnosti si osvojuje počas celého života. Jurovský (1980) tvrdí, že samotná práca má viacero významov, ktoré sme spracovali do nasledovnej tabuľky.

Tabuľka 3: Vymedzenie pojmu práca

Práca ako pracovný úkon	ide o konkrétnu pracovnú činnosť, ktorá je realizovaná na uskutočnenie niečoho
Práca ako povolanie	ide o profesiu, ktorá je vyžadovanou spoločenskou praxou a tvorí ju súbor činností, ktoré sú uznávané ako súčasť výroby a služieb
Práca ako zamestnanie	ide o pracovno-právny pomer ako určené pracovné zameranie v danej organizácii
Práca ako výsledok pracovnej činnosti	ide o výrobok ako dielo

Zdroj: Jurovský (1980, s. 11)

1.4 Učenie ako metóda pracovnej činnosti

Ďurič (1997) popisuje učenie ako formu činnosti, pri ktorej jednotlivec mení svoje správanie a svoje vlastnosti pod vplyvom vonkajších podmienok a v závislosti od výsledkov konania (ibidem, s. 379). Ak ide o proces zámerného učenia sa s jednotlivcami s mentálnym postihnutím je možné činnosť charakterizovať ako uskutočňovanú interakciu dospelého s dieťaťom alebo deťmi so zámerom naučiť, osvojiť a zautomatizovať. S pojmom práca v procese učenia sa spájajú dva pojmy: **pracovná výchova a pracovné vyučovanie** (Šebeňová, 2017). Podľa tvrdenia autorky (ibidem, s. 289) pracovná výchova sa prelína nielen výchovno-vzdelávacím procesom v aktivitách špeciálnej materskej školy, ale taktiež aj v predmete pracovné vyučovanie špeciálnej základnej školy, ale aj v mimoškolských a voľnočasových aktivitách na všetkých úrovniach mentálne postihnutých, v každom vekovom období.

Schéma 6: Vzdelávacie a výchovné hľadisko v procese učenia sa práci

UČENIE SA PRÁCI, PRACOVNÝM ČINNOSTIAM

výchovné hľadisko pracovnej činnosti

Výchovným hľadiskom v pracovnej činnosti je rozvíjanie pozorovacích schopností, v ktorých je spojená zmyslová činnosť s rozumovou, osvojovanie vzťahu k pracovnému materiálu, jeho technológii, vytváranie vzťahu k manuálnej práci, hodnotenie vlastnej práce a vlastné pracovné úsilie.

vzdelávacie hľadisko pracovnej činnosti

Vzdelávacím hľadiskom je využívanie vedomej pracovnej činnosti, ktorá je upevňovaná **nácvikom, upevňovaním až k automatizácii** v pohybovej činnosti v rámci jednotlivých pracovných úkonov.

Zdroj: Vančová et al. (2010); Kováčová (2021)

Učenie sa stáva súčasťou aj uskutočnenia práce v zmysle **výchovného a vzdelávacieho významu** (bližšie Vančová et al., 2010), ktorého súčasťou je integrácia po kognitívnej i manuálnej stránke osobnosti jednotlivca. Spojenie práce a vyučovacieho procesu (učenia sa) je zvlášť cennou. Z historického kontextu Pestalozzi poukazuje na fakt, že človek nemá len vedieť (teoreticky ovládať), ale naopak má svoje vedomosti pretaviť do praktických zručností. Cipro (1984) upriamuje

pozornosť využívanie princípu názornosti ako jednej z možností podľa Pestalozziho ako rozširovať rozumovú stránku poznania.

1.5 Hra ako metóda pracovnej činnosti

Počas hry dieťa prenáša, ukladá, stavia, búra z rozličných materiálov (ako z piesku, z hlíny, drievok, kamienkov), často nesedí v pokoji, ale obmieňa, zamieňa, odnáša, či prináša. Mojžíšek (1977) tvrdí, že práve táto jeho neustála aktivita ho posúva v celkovom rozvoji napriek tomu, že je súčasťou hry. Možno povedať, že samotnou hrou sa dieťa postupne učí pracovným činnosťami a úkonom, z ktorých sú tvorené.

Z vyššie uvedených dôvodov je možné považovať hru za významnú, dôležitú a nevyhnutnú súčasť výchovy každého človeka. Primárne nazeráme na hru v období raného veku, ale treba brať do úvahy aj situácie, kedy sa človek v inom vývinovom období navracia späť k hre, lebo mu je nápomocnou a potrebnou (napríklad v terapeutickom kontexte to môže byť ergoterapia, alebo terapia hrou, Kováčová, 2014). V takýchto situáciách je nevyhnutné, aby špeciálny pedagóg zohľadňoval, že každá pracovná činnosť, či už je novou, alebo je potrebné ju znovunadobudnúť, vyžaduje od toho-ktorého jednotlivca špecifickú kognitívnu a fyzickú námahu. Pri samotnej činnosti sa zhodnocuje aj rečová produkcia dieťaťa, jeho porozumenie inštrukciám a pod. Pudišová (2013) tvrdí, že samotná komunikácia vo svojich zložkách je významným socializačným prostriedkom a zároveň je aj súčasťou hry ako takej.

Dieťa vo svojej hre napodobňuje rôzne konanie dospelých do miery svojho zdravotného stavu. Zoznamuje sa s prácou prostredníctvom hry, riadi auto (spoznáva povolanie šoféra), mieša varechou polievku (spoznáva domáce práce, ale aj povolanie kuchárky), manipuluje s predmetmi (a poznáva ich vlastnosti); stavia dom z drevených kociek (a poznáva povolanie murára) a pod. Celkovo prostredníctvom konštruktívnych hier sa zoznamuje s plánovaním, s prácou so vzorom, so šablónou, s koncentrovaním sa na činnosť, s pracovným postupom

aj keď samotnú činnosť vykonáva ako hru. Pri hrách detí so zdravotným znevýhodnením nie je raritou pozorovať hru s náradím (kladivo, pílka, zatĺkanie klincov) v rámci technických kútikov. Napriek tomu, že hra detí s mentálnym postihnutím je často stereotypná (záleží aj na stupni mentálneho postihnutia, pozn.), jej význam pre ďalšiu pracovnú činnosť je nespochybniteľný. Napríklad dieťa s mentálnym postihnutím sa hrá pomerne jednoducho, hrá sa často s vybranými hračkami, ktoré sú „obľúbené“, má jednoduchú dieťa s poruchou autistického spektra sa v hre zameriava na predmety a hrové činnosti, s ktorými sa stretávame u mladších detí, Thorová (2016) tvrdí, že sa zameriava na činnosti, ktoré sú ľahké predvídateľné, jednoduché a stereotypné. Nie je našim zámerom popisovať charakteristiky hry u jednotlivých zdravotných znevýhodnení, skôr máme záujem upozorniť na skutočnosti, ktorými sa hrajúce dieťa pripravuje k hre. Počas hry s dieťaťom so zdravotným postihnutím hrajúci sa rozpráva, vysvetľuje a vedie dialóg (využíva metódu slovnú), pozoruje, predvádza, pracuje s predlohou (využíva metódu názoru a demonštrovania) a v neposlednom rade napodobňuje, manipuluje, produkuje (metódy prevzaté podľa Maňák, Švec, 2012).

Otázky na preskúšanie

1. Predstavte triádu pracovnej činnosti z hľadiska terminologického ponímania v pedagogike mentálne postihnutých.
2. Nájdite tri rôzne definície práce v súvislosti so špeciálnou pedagogikou.
3. Vymenujte a schematicky spracujte jednotlivé úkony ako súčasť činnosti konkrétne zameranej na vytváranie objektu z mozaiky na základe vzoru - šablóny.
4. Zamyslite sa nad tvrdením, že koordinácia je významnou pri realizovaní akejkoľvek činnosti. Pokúste sa argumentovať dané tvrdenie na konkrétnom príklade.
5. Pokúste sa vytvoriť obrazové karty, ktoré je možné využívať pri pracovnej činnosti s dieťaťom s mentálnym postihnutím (je možné sa inšpirovať aj piktogramami).

Použitá literatúra

- 1) ALMOSNI, Y. et al. 2005. The Impact of Different Teaching Styles on Quality of life of Young People with Mild and Moderate mental retardation. In: *Bitnua: Jurnal of Science Physical Education and Sport*, 2005, 7 (3-4), 139-176.
- 2) CIPRO, M. 1984. Johann Heinrich Pestalozzi. In *Průvodce dějinami výchovy*. Praha: Panorama, 1984. s. 212-218.
- 3) DUDEK, M. 2012. Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka w teorii i praktyce. In: *Niepelnosprawność w rodzinie - wybrane problemy* Warszawa : Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie, 2012. ISBN 978-83-7520-079-9, s. 67-80.
- 4) ĎURIČ, L. 1997. Učenie (heslo). In: Ďurič, L.; Bratská, M. a kol. *Pedagogická psychológia: terminologický a výkladový slovník*. 5. zväzok edície. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. s. 379-383. ISBN 80-08-02498-4.
- 5) ĎURIČ, L.; HOTÁR, V.; PAJTINKA, Ľ. et al. 2000. Práca (heslo). In *Výchova a vzdelávanie dospelých – Andragogika – terminologický a výkladový slovník*. 7. zväzok edície. Bratislava:

Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2000. s. 352-353. ISBN 80-08-02814-9.

- 6) HEMAYATTALAB, R.; MOVAHEDI, A. 2010. Effects of different variations of mental and physical practice on sport skill learning in adolescents with mental retardation. In *Research in Developmental Disabilities*, 2010, 31(1), 81-86.
- 7) JUROVSKÝ, A. 1980. *Osobnosť človeka pri práci*. Bratislava: Práca, vydavateľstvo ROH, 1980.
- 8) KOMENSKÝ, J. A. 1972. *Informatorium školy mateřské*. 3. vyd. Praha: SPN, 1972. 52 s.
- 9) KOVÁČOVÁ, B. 2014. *Ergoterapia v ranom a v predškolskom veku*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2014.
- 10) KOVÁČOVÁ, B. 2021. *Pracovná činnosť na pracovnom vyučovaní*. Nepublikovaná prednáška z predmetu Vzdelávacia oblasť Človek a svet práce. Ružomberok: Pedagogická fakulta KU v Ružomberku, 2021.
- 11) LEONTIEV, A. N. 1979. *Činnosť – Vedomie – Osobnosť*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Ústav experimentálnej psychológie, 1979. 179 s.
- 12) MAŇÁK, J., ŠVEC, V. 2003. *Výukové metódy*. Brno, Paido, 2003. ISBN 80-731-5039-5.
- 13) MOJŽÍŠEK, L. 1977. *Pracovní výchova dětí a mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.
- 14) MOJŽÍŠEK, L. 1978. *Pracovní výchova dětí a mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.
- 15) MOJŽÍŠEK, L. 1986. *Základy pedagogické diagnostiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 206 s.
- 16) POŽÁR, L. 1997. Činnosť (heslo). In: Ďurič, L.; Bratská, M. a kol. *Pedagogická psychológia: terminologický a výkladový slovník*. 5. zväzok edície. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. s. 56-57. ISBN 80-08-02498-4.
- 17) PUDIŠOVÁ, M. 2013. Communication Skills of Students with Intellectual Disability - Possibilities of Diagnostics and Speech Development Support. In: *Vision dans l'éducation des élèves handicapés mentaux*. Fribourg: S.É.C.T., 2013. s. 299-309. ISBN 978-2-9700892-6-1.
- 18) SEJČOVÁ, Ľ. 1997. Pracovná výchova (heslo). In: Ďurič, L.; Bratská, M. a kol. *Pedagogická psychológia: terminologický*

a výkladový slovník. 5. zväzok edície. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. s. 256-257. ISBN 80-08-02498-4.

- 19) ŠEBEŇOVÁ, I. 2017. Možnosti špeciálnopedagogickej intervencie pracovnej výchovy v špeciálnej edukácii mentálne postihnutých. In: Bernátová, R.; Nestorenko, T. *Vzdelávanie a spoločnosť II* : medzinárodný nekonferenčný zborník. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2017. s. 287-292. ISBN 978-80-555-1829-9.
- 20) THOROVÁ, K. 2016. *Poruchy autistického spektra*. Rozšírené a přepracované vydání. Praha, Portál, 2016.
- 21) TKÁČIK, P. 1989. Pracovná výchova mentálne postihnutých žiakov. In: *Pracovná výchova I*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1989. s. 105-134 . ISBN 80-223-0174-4.
- 22) VANČOVÁ, A. et al. 2010. *Edukácia mentálne postihnutých*. Bratislava: IRIS, 2010. 495 s. ISBN 978-80-89256-53-2.

2 ZÁKLADNÉ ATRIBÚTY PRACOVNÉHO VYUČOVANIA V ŠPECIÁLNEJ ŠKOLE

Zámer

Predmetná kapitola predstavuje základné atribúty pracovného vyučovania orientované na prípravný až 10. ročník pre žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia vo variante B.

Kľúčové slová

Pracovné vyučovanie.

Zložky pracovného vyučovania.

Sebaobslužné činnosti.

Práce v domácnosti.

Pestovateľské práce.

Práce v dielni.

Zásady na pracovnom vyučovaní.

Vyučovací predmet pracovné vyučovanie má významnú úlohu vo vzdelávaní žiakov s mentálnym postihnutím. Patrí medzi **hlavné vyučovacie predmety žiaka so stredným stupňom mentálneho postihnutia**.

2.1 Charakteristika pracovného vyučovania v špeciálnej škole

Pracovné vyučovanie je súčasťou obsahu vzdelávania v špeciálnej základnej škole vo všetkých vzdelávacích variantoch. Výsledkom pracovnej edukácie na hodinách pracovného vyučovania je *dosiahnutie čo najlepších zručností žiakov pri zaobchádzaní so základnými ručnými nástrojmi, náradím a pri spracovaní rôznych materiálov. Osvojovanie vedomostí, zručností a návykov je závislé od druhu a stupňa mentálneho postihnutia*. Konkrétne táto skupina žiakov je vzdelávaná podľa Vzdelávacieho programu pre žiakov s mentálnym postihnutím pre primárne vzdelávanie, ktoré schválilo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky dňa 5.5.2016 pod číslom 2016-14674/20270:9-10F0 s platnosťou od 1.9.2016.

Hlavným cieľom pracovného vyučovania žiakov s mentálnym postihnutím je **naučiť ich primerane telesne a duševne pracovať**. Zároveň poznať dobrý pocit a radosť z dosiahnutého úspechu. Kačmárová a Kancianová (2009) tvrdia, že **cieľom pracovného vyučovania** je rozvíjať samostatnosť žiaka, naučiť ho pracovným zručnostiam a návykom, ktoré zodpovedajú možnostiam a potrebám žiaka so stredným stupňom mentálneho postihnutia.

Podľa Vzdelávacieho programu pre žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia (2019) obsah primárneho vzdelávania je rozdelený do vzdelávacích oblastí. Pracovné vyučovanie patrí do vzdelávacej oblasti Človek a svet práce. Pre žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia **nie sú určené vzdelávacie**

Štandardy. Rámcový učebný plán pre žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia pre primárne vzdelávanie s vyučovacím jazykom slovenským pre vyučovací predmet pracovné vyučovanie vymedzuje časovú dotáciu pre prípravný až 6. ročník 4 hodiny týždenne a časovú dotáciu pre 7. až 10. ročník 5 vyučovacích hodín týždenne (Tabuľka 4).

Tabuľka 4: Časová dotácia pracovného vyučovania pre žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia

VZDELÁVACIA OBLASŤ						VYUČOVACÍ PREDMET				
Človek a svet práce						Pracovné vyučovanie				
časová dotácia v jednotlivých ročníkoch špeciálnej školy										
prípravný ročník	1.ročník	2.ročník	3.ročník	4.ročník	5.ročník	6.ročník	7. ročník	8 ročník.	9. ročník	10. ročník
4	4	4	4	4	4	4	5	5	5	5

Zdroj: podľa Vzdelávací program pre žiakov s mentálnym postihnutím pre primárne vzdelávanie (2016, s. 302)

Hlebová et al. (2016) tvrdia, že obsah edukácie predstavuje súhrn vedomostí, zručností a návykov, ktoré si majú žiaci osvojiť, vedieť ich uplatniť v živote samostatne a nezávisle od iných ľudí. Žiaci s mentálnym postihnutím majú po osvojení obsahu vzdelávania nadobudnúť požadované kľúčové kompetencie (Vladová et al., 2017).

Pracovné vyučovanie **zohráva dôležitú rolu** pri:

- vytváraní samoobslužných a hygienických návykov,
- vytváraní a rozvíjanie poznávacích procesov, motorických a pracovných zručností a návykov;
- uspokojovanie osobných potrieb žiaka s mentálnym postihnutím,
- k rozvíjaniu jeho schopností, možností a zručností v oblasti pracovných činností (uprav. Kováčová, 2021).

Samotná pracovná činnosť počas pracovného vyučovania ovplyvňuje rôzne oblasti u jednotlivca s mentálnym postihnutím. Ich konkretizáciu uvádzame v nasledovnom tabuľkovom spracovaní.

Tabuľka 5: Rozvoj špecifických oblastí v pracovnom vyučovaní

Pracovné vyučovanie ovplyvňuje	• rozvoj hrubej a jemnej motoriky,
	• rozvoj pracovných zručností,
	• vytváranie kladného vzťahu k práci;
	• vnímanie zmyslu pre poriadok,
	• rozvíjanie kultúrnych návykov,
	• podporovanie estetického citu pre krásu,
	• osvojovanie si základov hygieny po ukončení pracovnej činnosti,
	• vnímanie bezpečnosti počas pracovnej činnosti a jej jednotlivých pracovných úkonov;
rozvíjanie organizačných schopností.	

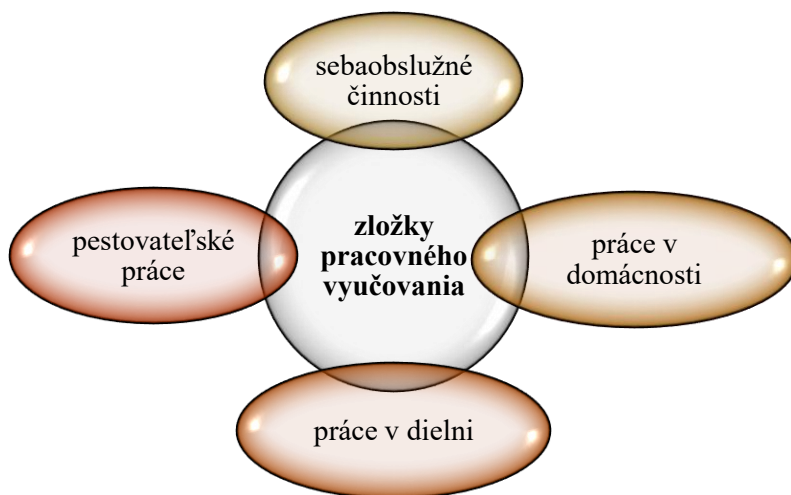
Zdroj: uprav. podľa Rochovská et al., 2013), Kováčová (2021)

2.2 Zložky pracovného vyučovania v špeciálnej škole

Obsah pracovného vyučovania pre žiakov s mentálnym postihnutím so stredným stupňom mentálneho postihnutia je členený na zložky, konkrétne štyri (bližšie schematické spracovanie). Dané

diferencovanie vyplýva z toho, že samotný rozvoj žiaka so stredným stupňom mentálneho postihnutia je orientovaný na osvojenie si nielen obsahu daného učiva, a taktiež zo schopnosti vedieť ho aplikovať v živote.

Schéma 7: Obsah pracovného vyučovania v špeciálnej škole

Zdroj: Kováčová (2021)

Celkovo práca vo výchove a vzdelávaní má nemalý význam pro rozvoj manuálnych spôsobilostí. Kalibán (1963) tvrdí, že samotná práca vyžaduje od dieťaťa/žiaka s mentálnym postihnutím diferencované pohyby, upevnené návyky a vnútornú motiváciu k pracovnej činnosti.

2.2.1 Zložka sebaobsluhy vo vzťahu k pracovnému vyučovaniu

Od raného veku dieťaťa s prihliadnutím na jeho zdravotný stav je významné rozvíjať oblasť sebaobsluhy. Mojžíšek (1977) s nadčasovou platnosťou tvrdí, že dieťa, ktorému rodičia nedávajú priestor zapájať sa aktívne do sebaobsluhy, aby nebolo preťažované,

alebo aby nestratili detstvo je ochudobňované a stráda. A táto skutočnosť sa prejaví aj v nesamostatnosti a odkázaní na inú osobu. Oblasť sebaobsluhy je potrebné chápať ako súčasť štyroch súčastí, ku ktorým patrí: starostlivosti o vlastnú osobu, obliekanie, stravovanie a čistoty (ibidem, s. 114). Pracovná činnosť žiaka začína v detstve sebaobslužnými prácami, ktoré zahrňujú starostlivosť o vlastnú osobu, odev, stolovanie a dovŕšuje sa pracovnými zručnosťami spojenými s profesiou v dospelosti. Švarcová (2006) tvrdí, že v dospelosti je táto skupina jednotlivcov so stredným stupňom mentálneho postihnutia je schopná vykonávať jednoduchú manuálnu prácu, ktorá je starostlivo štruktúrovaná. Zvyčajne sú úplne mobilní a fyzicky aktívni.

V zložke **sebaobslužné činnosti** sa žiaci učia ako sa starať o hygienu tela, o svoj zovňajšok, učia sa o pravidlách stolovania a osvojujú si stravovacie návyky. Hančárová (2023) tvrdí, že zvládanie sebaobslužných činností v každodennom živote je pre žiakov s mentálnym postihnutím významné, a to konkrétne pre ich čo najväčšiu mieru samostatnosti, pre kvalitu života a možnosti socializácie. Sebaobsluha súvisí s jemnou aj hrubou motorikou, taktiež aj s kognitívnou úrovňou jednotlivých žiakov s mentálnym postihnutím. K sebaobsluhe patrí hygiena, samostatné obliekanie, vyzliekanie, stravovanie, obúvanie.

U žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia **dochádza k problémom** v oblasti sebaobsluhy. Niektorí potrebujú dohľad a pomoc celý život. Často takíto žiaci, ktorí vyžadujú pomoc majú pri sebe asistentov, ktorí im pomáhajú pri sebaobsluhe. Žiaci so stredným stupňom mentálneho postihnutia zvládnu v oblasti

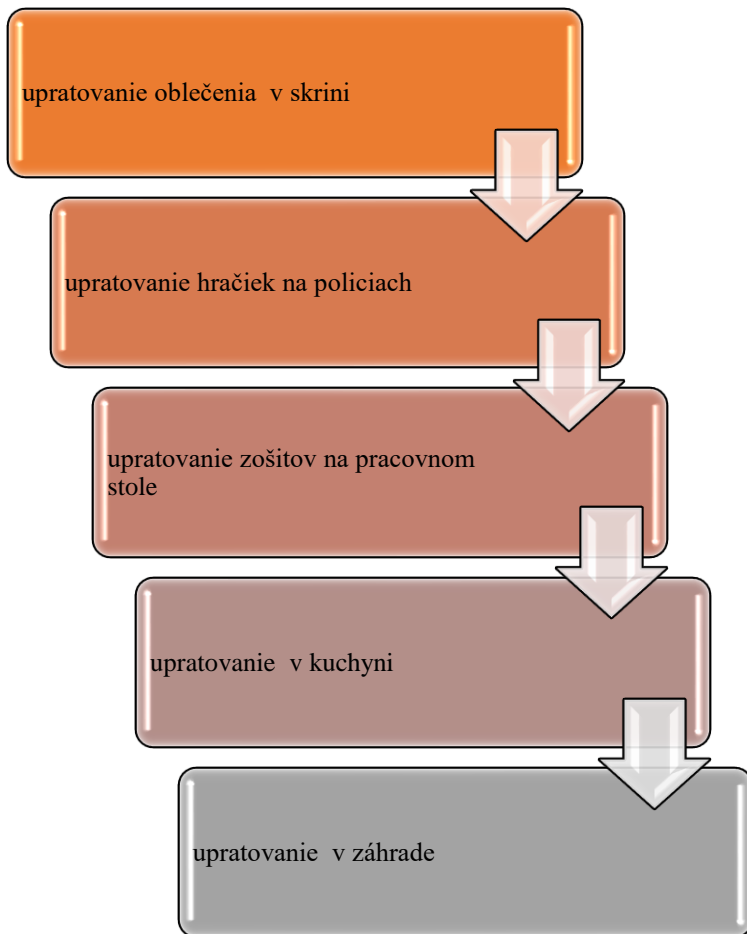
hygieny vykonať samostatne alebo niektorí s pomocou umývanie rúk, používanie uteráka, hrebeňa, púšťanie vody, čistenie zubov. Väčšinou s pomocou zvládnu obliekanie, vyzliekanie, zapínanie, rozpoznanie svojho oblečenia, uloženie oblečenia na svoje miesto. S pomocou zvládnu taktiež prestrieť stôl, nachystať príbor, jesť s príborom, správne sedieť pri stole (Valenta et al., 2012).

2.2.2 Zložka práce v domácnosti vo vzťahu k pracovnému vyučovaniu v pracovnom vyučovaní

Práce v domácnosti možno charakterizovať ako úsilie zamerané na splnenie úlohy, ktorá súvisí s charakteristickými činnosťami, ako sú čistenie, zametanie, utieranie, polievanie, pranie, žehlenie, upratovanie, varenie a pod. Práce v domácnosti sú pre samotný život každého človeka, nielen človeka s mentálnym postihnutím dôležité, nakoľko ich miera zvládnutia predstavuje aj mieru samostatnosti, či už v úplnej miere, alebo v parciálnej miere s asistenciou (Kováčová, 2021). Dôležitým ťažiskom, kedy sa dieťa s mentálnym postihnutím stretáva s pozorovaním a nácvikom v rámci pracovných činností je domáce prostredie, alebo prostredie, v ktorom vyrastá (pestúnska starostlivosť, či iné inštitucionálne zariadenie rodinného typu). Požadované práce týkajúce sa prác v domácnosti je potrebné vyžadovať ako v škole, tak aj v rodine (na túto skutočnosť je potrebné nezabudnúť). Pri domácich prácach Mojžíšek & Zátoková (1980) upozorňujú na fakt, že je potrebné akceptovať (a dokonca podporovať) ochotu dieťaťa pomáhať. Pomerne často ide viac o nepomoc, ako o pomoc, začiatky však bývajú ťažké. Postupne získava skúsenosti a miera osamostatňovania závisí aj o zdravotného znevýhodnenia. Samotné činnosti orientujúce sa na upratovanie majú

širšie poslanie v rámci uplatnenia v živote ako sebaobsluha. Mojžišek (1978) uvádza príklad, v ktorom prízvukuje, že samotné upratovanie ako pracovná činnosť je možné realizovať nielen v domácnosti, ale aj v iných prostrediach. Práve činnosťou sa u jednotlivcov s mentálnym postihnutím rozvíja adaptabilita, sociabilita a možnosti komunikácie, ktorá nie je viazaná na učebňu, či terapeutickú dielňu (ibidem, s. 114).

Schéma 8: Upratovanie a jeho realizácia v rozličných prostrediach

Zdroj: uprav. podľa Mojžišek (1978)

V zložke **práce v domácnosti** žiaci si osvojujú **základné pracovných návyky v domácnosti**, zručností potrebné pri domácich prácach a udržiavanie poriadku. Tkáčik (1989) tvrdí, že táto zložka

pracovného vyučovania má pre túto skupinu žiakov osobitý význam. Zdôvodňuje to tým, že všetky praktické činnosti budú môcť žiaci so stredným stupňom mentálneho postihnutia využívať v každodennom živote. Učia sa udržiavať poriadok, šiť, základne znalosti o potravinách, vo vyšších ročníkoch pripravujú jednoduché nápoje pokrmy. V súvislosti s činnosťami Tkáčik (ibidem) spomína aj nácvik starostlivosti o dieťa. Na základe toho uvádzame konkrétne činnosti, ktoré boli a čiastočne aj sú zaradované aj v súčasnosti do zložky Práce v domácnosti.

Tabuľka 6: Pracovné činnosti v zložke Práce v domácnosti

činnosti spojené s osobnou hygienou	hygiena miestnosti, triedy, pracoviska
práca s textilom (šitie, pletenie, háčkovanie)	príprava pokrmov
starostlivosť o dieťa	hygiena ženy a matky

Zdroj: sprac. podľa Tkáčik (1989)

Súčasťou tejto zložky sú aj práce v kuchyni, kde si osvojujú vedomosti o potravinách, dodržiavanie poriadku a ako sa postarať o hygienu v kuchyni (Rochovská et al., 2013).

2.2.3 Zložka práce v dielni vo vzťahu

k pracovnému vyučovaniu v pracovnom vyučovaní

V zložke **práce v dielni** sa žiaci učia rozlišovať materiály, vytvárajú jednoduché výrobky, učia sa manuálnym zručnostiam, práci s drobným materiálom a papierom, montážnym a demontážnym prácam, vo vyšších ročníkoch pracujú v dielňach aj s drevom. Práce v dielni obsahujú ďalej modelovanie, prácu s papierom, kovom, drevom, kožou, koženkou, sklom, plastickými hmotami, elektromontážne práce a práce s rôznym materiálom. Úlohou práce v dielňach je rozvíjať jemnú motoriku, presnosť, vytrvalosť, pozornosť, priestorovú predstavivosť, obrazotvornosť, myslenie.

Žiaci s mentálnym postihnutím sa oboznamujú s materiálmi, ich vlastnosťami, možnosťami spracovania a využitia, s nástrojmi. Pri práci nadobúdajú vedomosti, zručnosti a návyky, osvojujú si základné pracovné úkony a operácie (bližšie Vzdelávací program pre žiakov s mentálnym postihnutím pre primárne vzdelávanie, 2016).

Na pracovnom vyučovaní odporúčame používať rôzne materiály spojené s konkrétnymi pracovnými činnosťami, kde sme sa zamerali na tie, ktoré sme použili pri realizácii v praxi (bližšie tabuľkové spracovania, Kováčová, 2021).

Tabuľka 7: Práca s drobným materiálom na pracovnom vyučovaní

Práca s drobným materiálom	
Používať rozličný materiál s dôrazom na vlastnosti a trvácnosť materiálu.	
<p>Na pracovnom vyučovaní sa žiaci so stredným stupňom mentálneho postihnutia sa učia:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • triediť materiál, • priradovať materiál v vzťahu k zadaniu; • porovnávať a ukladať predmety; • manipulovať s drobným materiálom; • navliekať, napichovať, vtláčať a prepichovať (v prípade mäkkého materiálu); • diferencovať farby, tvary jednotlivých materiálov podľa vzoru/predlohy, nákresu; • zvládnuť šitie (jednoduché stehy na cvičných plastových doskách).

Zdroj: Kováčová (2021)

Drobný materiál je možné rozdeliť na niekoľko skupín:

- **drobný rastlinný materiál:** gaštany, žalude, letáčky (z javora), šípky, jarabina, bukvice, semená kukurice, semená slnečnice, makovice, listy (z listnatých stromov a kríkov), ihličie, vetvičky, vysušenú trávu; ...
- **drobný živočíšny materiál:** ulity, vlna, mušle, rozličné drobné schránky, kúsky kožušiny; ...
- **drobný nerastný materiál:** kamene, piesok, hlina;
- **drobný neprírodný materiál:** guľôčky, špagát, bavlnky, stužky, korálky, slamky, drôtik, špagdle.

Tabuľka 8: Práca s papierom na pracovnom vyučovaní

Práca s papierom	
Používať papier charakteristický rôznou hrúbkou a povrchovou, úpravou.	
<p>Na pracovnom vyučovaní sa žiaci so stredným stupňom mentálneho postihnutia sa učia, či zdokonaľujú:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • strihať papier rôznej veľkosti a tvarov (napr. papierové pásy, štvorce, kruhy); • trhať papier rôznej veľkosti a tvarov (napr. papierové pásy, štvorce); • kráčať papier rôznej veľkosti a tvarov (napr. papierové pásy, štvorce, kruhy); • šúľať papier rôznej veľkosti a tvarov (napr. menšie a väčšie štvorce); • lepiť papier rôznej veľkosti a tvarov (napr. geometrické tvary); • vystrihovať po čiare (napr. geometrické tvary, detaily z obrázka, papierové skladačky); • skladať a prekladať papier (napr. jednoduché skladanie, jednoduché origami, kirigami).

Zdroj: Kováčová (2021)

Práca s papierom má žiakov s mentálnym postihnutím viesť, k tomu aby papier šetrili. Konkrétnou aktivitou aj v rámci školy je uskutočňovanie zberu papiera, pri ktorom môžu žiaci spolupracovať v rámci príprav (Hančárová, 2023). Zároveň počas tejto aktivity ich špeciálny pedagóg vedie k tomu, aby si osvojovali vhodný postoj k prírode, ochrane prírody a minimalizovaniu jej znečisťovania. Začínajú si uvedomovať význam ľudskej výroby a práce, protiklady hospodárnosti a nehospodárnosti spolužiakov v triede a dospelých. Snažia sa pochopiť potrebu starostlivosti o lesy. Pedagóg sa snaží vyberať také výrobky, pri ktorých sa striedajú všetky činnosti predpísané učebnými osnovami. Je dôležité každú činnosť nacvičiť

skôr, ako sa zadá výrobok. K práci s papierom zaradíme obkresľovanie šablóny, prekladanie, skladanie, trhanie, krčenie, nalepovanie, zlepuvanie, oblepovanie a strihanie. Strihanie je ďalšia činnosť, pri ktorej môžeme použiť rôzne druhy papiera, ktoré môžeme triediť a porovnávať podľa vlastností. Strihať môžeme veľké kusy papiera, malé prúžky alebo napríklad malé kúsky. Použiť môžeme napríklad farebný papier, kancelársky, výkres, alobal alebo aj iné druhy papiera, ktoré majú špecifický zvuk, ktorým zaujmeme žiaka pri nácviku. Nastrihaný papier potom môže žiak zlepuvať, skladať, prekladať, lepiť na papier a tvoriť rôzne obrázky (Milec, 1986).

Práca s drevom je pomerne zložitejšia pre žiakov vo vzdelávacom variante B, keďže na jej uskutočnenie sú potrebné rôzne pomôcky, špeciálne upravené stoly a rozličné nástroje, a využívame ju vo vyšších ročníkoch. Pri práci s drevom ide o presné osvojovanie pracovných zručností v súvislosti s určitým cieľom a úlohou. V tomto okruhu pracovného vyučovania žiaci poznávajú názvy pracovných nástrojov a ich funkciu (Hančárová, 2023). Žiaci sa oboznamujú so štruktúrou dreva, dokážu posúdiť podľa štruktúry, ako je možné drevo rezať, deliť a štiepať. Rozlišovať tvrdé a mäkké drevo. Mäkké drevo upínať, merať, rezať, hladiť, orezávať, vŕtať, spájať klincami, moriť a vytáhať zatlčené klince. Oboznámiť sa s opracúvaním a rezaním tvrdého dreva (Majzlanová, 1997).

Tabuľka 9: Práca s drevom na pracovnom vyučovaní

Práca s drevom	
Pracovať s drevom s pomocou konkrétneho náradia.	
<p>Na pracovnom vyučovaní sa žiaci so stredným stupňom mentálneho postihnutia sa učia, či zdokonaľujú:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • rozoznať náradie používané v pracovnom vyučovaní; • pomenovať náradie (kladivo, pilník) používané v pracovnom vyučovaní; • dodržiavať bezpečnosť pri práci; • poznať drevo a možnosti jednoduchého spracovania; • používať kladivo pri práci s drevom; • používať klnce pri práci s drevom; • používať pilník pri práci s drevom; • používať brúsny papier pri práci s drevom.

Zdroj: Kováčová (2021)

Práci s drevom je vhodné pred samotnou pracovnou činnosťou oboznámiť žiaka so stredným stupňom mentálneho postihnutia o samotnom postupe a výrobku, ktorý ideme zhotovovať. Obrazové karty sú vhodným prostriedkom pre samotné vysvetlenie a názornú predstavivosť. Samozrejme motivačne dobre pôsobí aj poznanie účelu daného výrobku.

Tabuľka 10: Montážne a demontážne práce na pracovnou vyučovaní

Montážne a demontážne práce	
Vytváranie konkrétneho výrobku je základom životných kompetencií, ktoré žiaci môžu využiť pri praktických činnostiach v rámci svojho života.	
<p style="text-align: center;">Na pracovnom vyučovaní sa žiaci so stredným stupňom mentálneho postihnutia učia, či zdokonaľujú:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozvíjať jemnú motoriku pri samotnej pracovnej činnosti; • Dodržiavať presnosť počas tvorby výrobku; • Zdokonaľovať sa pri zostavovaní jednoduchých modelov; • Poznať stavebnice rôzneho typu a variabilnej škály skladania (montovania) a rozkladania (demontovania); • Poznať materiál na skladanie, ktorý zohľadňuje individualitu žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia ako sú puzzle, papierové skladačky, mozaiky a pod.

Zdroj: Kováčová (2021)

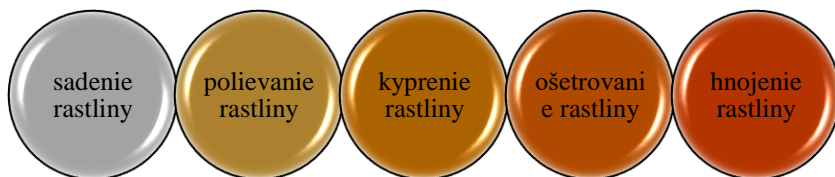
Montážne a demontážne práce vedú žiakov k tomu, aby sa snažili priradovať, triediť a porovnávať rozličné druhy stavebníc na základe svojich vlastností, ako sú farba, materiál, veľkosť a tvar. Pokúšajú sa rozkladať a skladať stavebnice, a predmety, ukladajú ich vedľa seba, na seba, zasúvajú a podobne. Zaraďujeme tu aj skladanie jednoduchého puzzle, domina, mozaiky. Pri týchto prácach žiak vo vzdelávacom variante B cvičí pozornosť, motoriku, presnosť a zisťuje sa lateralita (Vančová et al., 2010).

2.2.4 Zložka pestovateľskej práce vo vzťahu k pracovnému vyučovaniu v pracovnom vyučovaní

Zložka pestovateľskej práce je úzko spätá s citom k živej prírode, kedy sa deti stávajú objaviteľmi a výskumníkmi konkrétnej rastliny, živočícha, javu a pod.

Celkovo si žiaci rozvíjajú v zložke **pestovateľskej práce** pestovateľské zručnosti, rozoznávajú ovocie a zeleninu, učia sa pestovať ovocie a zeleninu, starajú sa o izbové rastliny. Jednoduchým a pomerne názorným priestorom sú kútiky živej prírody, ktoré sa nachádzajú v priestoroch tried, alebo na chodbe. Žiakov tak názorne vedieme k starostlivosti o rastliny, ktoré sú označené visačkou (kde je čitateľne napísaný názov, alebo obrázok konkrétnej rastliny) a taktiež aj možnou vizualizáciou ako polievať kvety, ako sa starať o kvety (ak majú suché, zlomené, alebo zvädnuté listy) a pod.

Schéma 9: Starostlivosť o rastlinu

Zdroj: Kováčová (2021)

V zložke pestovateľskej práce sa žiaci v rámci pracovného vyučovania starajú o vyhradené políčko, záhradu, sad, alebo pole (tu záleží aj

o celkovej pracovnej kompetencie žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia).

Žiaci na počas zložky pestovateľskej práce učia ako:

- pripraviť pôdu,
- pestovať konkrétne plodiny,
- zbierať a uskladňovať rastliny.

Obsah pestovateľských prác ako jednej zo zložiek pracovného vyučovania sa realizuje v čo najväčšej miere v **prirodzených podmienkach, v situáciách**, v ktorých budú žiaci so stredným stupňom mentálneho postihnutia danú činnosť v reálnom živote vykonávať (bližšie Vzdelávací program pre žiakov s mentálnym postihnutím pre primárne vzdelávanie, 2016).

2.3 Zásady v pracovnom vyučovaní v špeciálnej škole

Zásady v pracovnom vyučovaní pomerne výstižne a s nadčasovou platnosťou priblížili Majzlanová (1997) a Vančová (2010). Je potrebné ešte zdôrazniť, že samotné didaktické zásady sa vzťahujú: **na učivo pracovného vyučovania, na činnosť špeciálneho pedagóga na vyučovanie, na poznávanie činnosti žiakov s mentálnym postihnutím a na vyučovacie ciele daného vyučovacieho predmetu.** Bližšiu, ale nami zostručnenú charakteristiku zásad uvádzame podľa Petláka (2019, s. 13-14).

Schéma 10: Zásady vo výchovno-vyučovacom procese

Zásady týkajúce sa obsahu vyučovania	Táto skupina zásad je zameraná na obsah a jeho sprostredkovanie žiakom, tzn. čo sa má žiak naučiť, čo je potrebné zosúladiť s tým, čo už vie a pod.
Zásady týkajúce sa práce žiaka	Táto skupina zásad sa zameriava na učenie ako systematický proces, v ktorom dlhšie prerušenie v učení znižuje jeho efektívnosť. Samotné zásady zohľadňujú činnosť, ktorá je realizovaná v špecifických podmienkach, ktoré majú danú činnosť uľahčiť.
Zásady týkajúce sa činnosti vo vyučovaní	Táto skupina zásad sa zameriava na samotnú činnosť učiteľa, ktorý riadi vyučovacie hodiny a zodpovedá za ne. Úspešne vyučovať, ako tvrdí Petlák (2019) znamená vyučovať bez problémov spojené so zvládnutím disciplíny v triede.

Zdroj: Petlák (2019, s. 13-14)

Charakteristiku jednotlivých zásad v intenciách špeciálnej pedagogiky sme spracovali na základe podklade oboch autoriek (Majzlanová, 1997, s. 15-16; Vančová, 2010, s. 268-269) a ich znenie uvádzame najskôr schematickom spracovaní.

Schéma 11: Zásady v pracovnom vyučovaní

Zásady v pracovnom vyučovaní	zásada názornosti
	zásada aktivity
	zásada primeranosti
	zásada sústavnosti a postupnosti
	zásada individuálneho prístupu

Zdroj: Majzlanová (1997), Vančová (2010)

Zásada názornosti je jednou zo zásad, ktorá je využívaná vo všetkých vyučovacích predmetoch. Žiaci sa učia vykonávať pracovné a iné pohyby na základe priamej názornosti, ktorá je bezprostredná pre samotnú skúsenosť. Daná zásada poukazuje na skutočnosť, že žiak s mentálnym postihnutím by sa mal priamo oboznamovať, či už s materiálmi alebo pracovným náradím, nielen sprostredkované, tzn. pozeraním sa (aj čiastočné zapojenie do pracovnej činnosti má vyšší význam ako samotné pozorovanie konania, pozn.). Žiak s mentálnym postihnutím má dostať možnosť oboznamovať sa s výrobkom primárne všetkými zmyslami, primárne je významný zrak a taktiež aj kinestetické receptory, ktorých ukončenie sa nachádza v svaloch, šľachách a kĺboch. A práve pracovný výkon je riadený pohybovými zmyslami. Žiak svoje vnímanie obohacuje o manipulovanie, stláčanie, otáčanie, resp. experimentuje. A na základe zmyslových skúseností je možné predstavovať materiály a výrobky, ktoré sú z hľadiska procesuálnej stránky zložitejšie.

Zásada názornosti v pracovnom vyučovaní predpokladá u žiakov s mentálnym postihnutím:

- primeranosť práce,
- rovnomerné zaťažovanie svalstva,
- primeranosť, vhodnosť pracovných úkonov,
- správnu organizáciu práce (striedanie práce a odpočinku),
- použitie náradia primeraného zručnosti žiaka so stredným stupňom mentálneho postihnutia.

Mojžišek & Zátopková (1980) tvrdia, že samotná názornosť je rozhodujúcou pre to, aby sa získaná vedomosť u žiaka stala trvalou, a zároveň aby poznávanie nového bolo zaujímavejšie a prítiažlivejšie.

Zásada aktivity v pracovnom vyučovaní sa predpokladá, aby bol u žiakov s mentálnym postihnutím zabezpečený:

- zodpovedný a tvorivý prístup špeciálneho pedagóga pri plánovaní činnosti
- dostatočné premyslenie a plánovanie metód, foriem a postupov zo strany špeciálneho pedagóga pri pracovnej činnosti a jednotlivých pracovných úkonov;
- vhodný a prítiažlivý námet na konkrétnu pracovnú činnosť, ktorá je reálne diferencovaná na jednotlivé pracovné úkony.

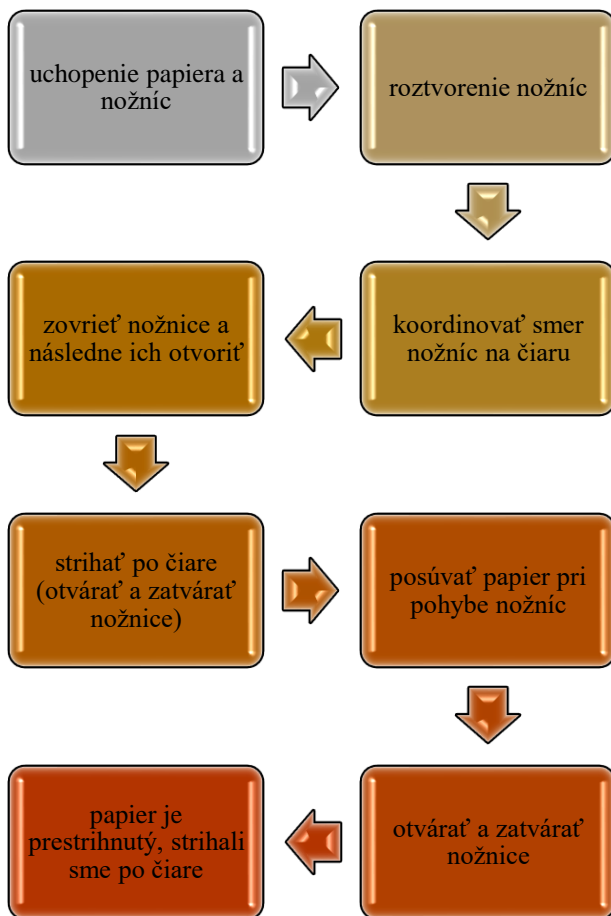
Samotný žiak s mentálnym postihnutím má byť povzbudzované k práci, má byť vedené k tomu, že jeho práca je prospešná a užitočná. Samotná motivácia má byť dokladovaná konkrétnymi príkladmi ako napr. pohrabaním suchého lístia bude okolo nás čisto, vytrhaním buriny budú plodiny rýchlejšie rásť a prospievať, a pod. Samozrejme je potrebné si uvedomiť, že záujem žiaka s mentálnym postihnutím je výrazne oscilujúci (výrazne sa mení) a preto je potrebná pri pracovnej činnosti stála motivácia. Samotnú aktivitu žiaka s mentálnym postihnutím ovplyvňuje nielen motivácia zo strany špeciálneho pedagóga, ale taktiež aj faktory zo strany žiaka, a to napr. jeho únava, pôsobenie tepla/zimy, celkový zdravotný stav, pociťovanie smädu/hladu, ... a taktiež aj celkový prístup špeciálneho pedagóga k žiakovi s mentálnym postihnutím.

Zásada primeranosti musí zodpovedať telesnému a duševnému vývinu žiaka s mentálnym postihnutím. Pracovná činnosť, ktorú špeciálny pedagóg pripraví pre žiaka s mentálnym postihnutím má byť náročnou, ale zároveň nie nesplniteľnou. Náročnosť na samotnú pracovnú činnosť má špeciálny pedagóg zvyšovať postupne, primerane krok po kroku (tzv. metóda postupných krokov). Zásada primeranosti poukazuje na to, aby pracovné námety a postupy boli také, aby ich žiak s mentálnym postihnutím zvládol na svojej úrovni a pracovnú činnosť aj zvládol a dokončil. Komenský (1951) odporúča rešpektovať pravidlá, ktoré sú platnými aj pre proces pracovného vyučovania: od ľahkého k ťažkému, od jednoduchého k zložitému, od blízkeho k vzdialenému, od subjektívneho k objektívnemu. Pracovná činnosť, ktorá je pre žiaka s mentálnym postihnutím nezvládnuteľná, zlyháva je činnosťou, ktorá ich znechutí a v konečnom dôsledku ju budú odmietať. A práve pracovné vyučovanie je pre žiakov s mentálnym postihnutím priestorom pre nadobudnutie cenných pracovných zručností pre ďalšie pracovné uplatnenie.

Zásada sústavnosti a postupnosti nadväzuje na zásadu primeranosti. Žiak s mentálnym postihnutím sa učí systematicky, v istej postupnosti konkrétnej pracovnej činnosti. Práve zásada postupnosti zdôrazňuje fakt, aby špeciálny pedagóg postupoval krok za krokom pri samotnej pracovnej činnosti. U žiaka s mentálnym postihnutím je nevyhnutné zohľadňovať aj samotnú námahu pracovného postupu (napríklad v začiatkoch pracovného vyučovania špeciálny pedagóg oboznamuje žiaka s mentálnym postihnutím s papierom ako materiálom a postupne pridáva podľa zvládnuteľnosti ostatné materiály a pracovné činnosti). Získavanie vedomostí, zručností a návykov v pracovnom vyučovaní musí stupňovito pribúdať. Ak žiak zvládne pracovať s papierom, zvládne ohýbať papier, skladať z neho požadovaný tvar, krčiť, či trhať v rámci postupnosti je vhodné zaradiť aj pracovné náradie ako napr. nožnice. Napriek tomu, že často deťom robí problém uberanie papiera nožnicami, sú žiaci s mentálnym postihnutím, ktorí danú činnosť zvládnu a vyhľadávajú.

Zásada postupnosti usmerňuje špeciálneho pedagóga aj pre výber námetov k pracovnej činnosti. Je to tým, že výber námetu súvisí aj so zvládnutím konkrétnych pracovných činností, s konkrétnymi skúsenosťami s materiálom a pracovnými nástrojmi. Na základe danej skutočnosti Mojžíšek & Zátoková (1980) tvrdia, že výrobky so žiakmi s mentálnym postihnutím je potrebné spracovávať tak, aby dieťa poznávalo techniky postupne a taktiež aby námaha bola primeraná. Autori uvádzajú konkrétny príklad v začiatkoch práce s papierom. Najprv papier preložíme, čo je jednoduchá pracovná činnosť, ktorá je zložená s viacerých pracovných úkonov – prehnúť papier, pridržať ho rukou (tzv. pracovnou, tzn. nie dominantnou), pritlačiť prehnutie dominantnou rukou, prejsť prstom po papieri pracovnej ruky (ibidem, s. 38).

Schéma 12: Strihanie po čiare

Zdroj: Kováčová (2021)

Zásada individuálneho prístupu zohľadňuje skutočnosť, že každý žiak s mentálnym postihnutím je jedinečný a u každého sú pracovné kompetencie zvládnuté na rozdielnej úrovni. Preto je na samotnom špeciálnom pedagógovi, aby didakticky pôsobil na žiaka tak, že použitým prístupom postupne dospeje k optimálnemu rozvoju na

svojej mentálnej úrovni a následne dosiahne čo najlepšie výsledky v procese učenia sa. Zásada individuálneho prístupu neznamená, že špeciálny pedagóg sa prispôsobí individuálnych osobitostiam žiakov s mentálnym postihnutím, ale táto zásada poukazuje na to, že ide o rešpektovanie žiaka, kde negatívne osobitosti žiaka potláča a pozitívne vyzdvihuje a oceňuje. Špeciálny pedagóg má preto poznať individuálne rozdiely žiakov a ich reálne možnosti (vyplývajúce aj z diagnózy a aktuálneho stavu) v procese učenia sa a primárne vedieť vyvodzovať korektné závery, ktoré budú rozvíjať žiaka s mentálnym postihnutím v situáciách pre praktický život (Kováčová, 2021). Zásada individuálneho prístupu má zohľadňovať aj fakt, že žiak s mentálnym postihnutím má svoje osobitné pracovné tempo, rozdielne pracovné skúsenosti (ak vychádzame zo základov z rodiny, s ktorými vstupovali do školy), má rozdielne záujmy a pracovné návyky. Niektorí žiaci sú hraví a nechápu význam práce, taktiež je tu aj skupina žiakov, ktorí sú odvážni a pracovná činnosť ich fascinuje. Tu je potrebné, aby špeciálny pedagóg zvažil, či ponúkaná (a aj plánovaná) pracovná činnosť bude realizovaná individuálnou alebo skupinovou formou.

Magová (2022) upozorňuje na skutočnosť, že špeciálny pedagóg v špeciálnej základnej škole má náročnú a zároveň významnú úlohu. Primárne musí pristupovať ku všetkým žiakom individuálne podľa aktuálnej vývinovej úrovne, na ktorej sa žiak nachádza (ide napr. o vývinovú úroveň v oblasti kognitívnej, rečovej, motorickej). Zároveň musí vyššie popisované zásady integrovať do svojej činnosti, lebo práve zásady sú neodmysliteľnou súčasťou poznatkového aparátu zo špeciálnej didaktiky. *Odborné vedomosti a zručnosti, komunikačné zručnosti a sebareflexia* predurčujú špeciálneho pedagóga byť úspešným v roli špeciálneho pedagóga (Magová, 2022, s. 62-65).

2.3 Sociabilita žiakov s mentálnym postihnutím v pracovnom konaní

Samotná práca sa svojimi prvkami podstatne odlišuje od bežných spontánnych, hravých alebo záujmových úkonov, ktoré je možné pozorovať pri činnosti detí a žiakov s mentálnym postihnutím. Jurovský (1980) tvrdí, že počas práce ide o špeciálne pracovné pohyby a úkony, neraz veľmi zložité na zvládnutie. Aj z toho dôvodu je nevyhnutné, aby pracovné vyučovanie bolo považované za významnú súčasť vzdelávania žiakov s mentálnym postihnutím vzhľadom k ich budúcej profesijnej orientácii.

Napriek tomu, že táto vysokoškolská učebnica sa orientuje na žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia považujeme za **prospešné vyjadriť sa celkovo k vykonávaniu práce ako súboru činností a úkonov celkovo u jednotlivcov s mentálnym postihnutím. Samotné vykonávanie práce má spojitosť so sociálnymi vzťahmi, s celkovou samostatnosťou, s reálnymi, vnímaním konkrétnych situácií a ich vyhodnotením, s plánovaním a organizovaním času a s úrovňou pracovných kompetencií vzhľadom na stupeň mentálneho postihnutia.**

Jednotlivec s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia má byť vedený (vzdelávaný a usmerňovaný) tak, aby mal priestor zúčastňovať sa na rôznych aktivitách, mať a rozvíjať sociálne vzťahy aj väzby nielen s rodinou. Celkovo svojím konaním (v pracovno-sociálnej oblasti) zvládne prispievať k rozvoju svojej rodiny a komunity, ktorá ho obklopuje. Niektorí žiaci s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia zvládnu cestovať samostatne, zatiaľ čo iní potrebujú podporu a pomoc pri používaní verejnej dopravy, narábaní s peniazmi a pri plánovaní a organizovaní svojho života. Väčšina žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia zvládne pracovať, dokonca niektorí z nich majú prácu s určitou úrovňou osobnej alebo

pracovnej podpory, príp. bez nej. V našich podmienkach ide o rôzne kaviarne, obchody, chránené dielne, alebo v umeleckej sfére (napr. divadelné súbory), kde v podstatnej miere uplatňujú svoje pracovné kompetencie napriek mentálnemu postihnutiu (Kováčová, 2021). Tu je potrebné upozorniť, že napriek ľahkému stupňu mentálneho postihnutia nemusia mať všetci jednotlivci zvládnuté akademické spôsobilosti (čítať, písať, počítať). To sa môže odzrkadliť aj pri vyplňovaní dokumentácie týkajúcej sa konkrétnej pracovnej činnosti, vtedy je potrebná podpora a odkomunikovanie jednotlivých položiek (Pudišová, 2013). Mnohí jednotlivci s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia nadviažu intímne vzťahy a niektorí uzavrujú manželstvo a vychovávajú deti s rôznou úrovňou podpory (CDDH, 2017). V zahraničných štúdiách nachádzame údaje, ktoré upozorňujú aj na rôznu polaritu v rámci chápania ľudských vzťahov (v zmysle reálneho a primeraného vyhodnotenia konkrétnej situácie) a spoločenských pravidiel (tu môže nastať aj neúmyselné narušenie etických a spoločenských pravidiel).

Jednotlivec so stredným stupňom mentálneho postihnutia bude jednoznačne potrebovať v rámci sociálnych aj pracovných situácií celoživotnú podporu. Ich schopnosť samostatnosti pri úkonoch osobnej starostlivosti, ako je hygiena, obliekanie a kúpanie, bude závisieť od možností naučiť sa a precvičovať tieto úkony, taktiež aj od úrovne ich kognitívnych schopností a od pridružením zdravotných ťažkostí (CDDH, 2017). Dôležité v rámci sociability je systematicky pracovať s jednotlivcom so stredným stupňom mentálneho postihnutia na vytváraní sociálnych vzťahov nielen s rodinou a bližším okolím. Po nácviku a upevnení zvládne samostatne (alebo s pomocou) prejsť krátke trasy, cestovať verejnou hromadnou dopravou. Samostatnosť, vzhľadom na osobitosti toho-ktorého jednotlivca so stredným stupňom mentálneho postihnutia, je možná aj v kontexte manipulácie a platenia s peniazmi. Celkové reálne

zhodnotenie situácie je pri tomto stupni mentálneho postihnutia javí ako problémové.

Jednotlivci s ťažkým alebo hlbokým stupňom mentálneho postihnutia zvyčajne rozpoznávajú známe osoby, významné sú aj vzťahy s kľúčovými osobami vo svojom živote. Potrebujú celoživotnú pomoc pri úkonoch v rámci osobnej starostlivosti, pri komunikácii, pri vyjadrovaní svojich potrieb alebo pocitov a pod. Osoba, ktorá sa stará o jednotlivca s týmto stupňom mentálneho postihnutia musí byť aktívnym a pozorným pozorovateľom pri interpretácii zmien v správaní alebo konaní osoby. Komunikačné systémy pre osoby s týmto stupňom postihnutia sa vo všeobecnosti spoliehajú na fotografie/predmety, ktoré uľahčujú vzájomné porozumenie. Čím je ťažšie postihnutie, tým je viac pravdepodobné, že jednotlivec s ťažkým alebo hlbokým stupňom mentálneho postihnutia bude mať pridružené zmyslové poruchy, ktoré ešte viac znižujú jej schopnosť zapojiť sa a učiť sa.

K atribútom pracovného vyučovania patria aj metódy, osobnosť špeciálneho pedagóga (Dudek, 2012; v intenciách realizovať pracovné vyučovanie, charakteristika pracovného náradia a pracovného priestoru. V tejto vysokoškolskej učebnici spomenuté skutočnosti popisované nie sú vzhľadom aj na plánovaný rozsah textu. Predpokladáme však, že v nasledovných vysokoškolských učebniciach pracovného vyučovania budú metódy rozpracované.

Otázky na preskúšanie

- 1. Vytvorte prezentáciu, v ktorej predstavíte svojim spolužiakom obsahovú náplň pracovného vyučovania ako vyučovacieho predmetu.*
- 2. Vyberte si konkrétnu zložku pracovného vyučovania a navrhните dva námety na realizáciu so žiakmi so stredným stupňom mentálneho postihnutia.*

3. *Zoberte si papier a vytvorte z neho pomôcku, na základe ktorej naučíte žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia diferencovať druhy papiera.*
4. *Vytvorte pomôcku, ktorá by bola nápomocnou pre žiaka so stredným stupňom mentálneho postihnutia na uloženie oblečenia do skrine.*
5. *Vytvorte pexeso s námetom pracovného vyučovania. Aké charakteristické vlastnosti by malo mať, aby bolo vhodné k hre so žiakmi so stredným stupňom mentálneho postihnutia.*

Použitá literatúra

- 1) CDDH. 2021. *Working with people with intellectual disabilities in healthcare*. Centre for Developmental Disability Health Victoria, 2021.
- 2) DUDEK, M. 2012. *Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka w teorii i praktyce*. In: *Niepelnosprawnosc w rodzinie - wybrane problemy* Warszawa : Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie, 2012. ISBN 978-83-7520-079-9, s. 67-80.
- 3) HANČÁROVÁ, S. 2023. *Rozvíjanie pracovných zručností v skupine žiakov v špeciálnej základnej škole*. Ružomberok: Pedagogická fakulta, 2023. (Záverečná práca celoživotného študenta).
- 4) HLEBOVÁ, B. et al. 2016. *Vybrané kapitoly zo špeciálnej didaktiky predmetov*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. 496 s. ISBN 978-80-555-1644-8.
- 5) JUROVSKÝ, A. 1980. *Osobnosť človeka pri práci*. Bratislava: Práca, vydavateľstvo ROH, 1980.
- 6) KAČMÁROVÁ, L., KANCIANOVÁ, L. 2009. *Pracovné vyučovanie v špeciálnych základných školách*. [online] [cit. 2022-11-19]. Dostupné na internete: <https://docplayer.cz/32858617-Pracovne-vyucovanie-v-speciálnych-základných-skolách.html>
- 7) KOMENSKÝ, J. A. 1951. *Didaktické spisy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1951.
- 8) KOVÁČOVÁ, B. 2021. *Pracovná činnosť na pracovnom vyučovaní*. Nepublikovaná prednáška z predmetu Vzdelávacia

- oblasť Človek a svet práce. Ružomberok: Pedagogická fakulta KU v Ružomberku, 2021.
- 9) MAGOVÁ, M. 2022. Kompetencie špeciálneho pedagóga vo výchovno-vzdelávacom procese. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae*, 2022, 21(3), s. 59-67.
 - 10) MAJZLANOVÁ, K. 1997. *Pracovná výchova mentálne postihnutých detí predškolského veku*. Bratislava: AT Publishing, 1997.
 - 11) MILEC, A. et al. 1986. *Pracovné vyučovanie pre 3. a 4. ročník ZŠ*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. 230 s. ISBN 67-265-86.
 - 12) MOJŽÍŠEK, L. 1977. *Pracovní výchova dětí a mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.
 - 13) MOJŽÍŠEK, L. 1978. *Pracovní výchova dětí a mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.
 - 14) MOJŽÍŠEK, L.; ZÁTOPKOVÁ, M. 1980. *Metodika pracovnej výchovy v materskej škole*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1980.
 - 15) PETLÁK, E. 2019. Súčasnosť a perspektívy didaktiky. In: Duchovičová, J. et al. (Eds.). *Inovatívne trendy v odborových didaktikách - prepojenie teórie a praxe výučbových stratégií kritického a tvorivého myslenia*. Zborník štúdií z medzinárodnej vedeckej konferencie. Nitra: Pedagogická fakulta UKF, 2019. s. 12-19. ISBN 978-80-558-1408-7.
 - 16) PUDIŠOVÁ, M. 2013. Communication Skills of Students with Intellectual Disability - Possibilities of Diagnostics and Speech Development Support. In: *Vision dans l'éducation des élèves handicapés mentaux*. Fribourg: S.É.C.T., 2013. s. 299-309. ISBN 978-2-9700892-6-1.
 - 17) ROCHOVSKÁ, I. et al. 2013. *Špeciálne didaktiky predmetov vo výchove a vzdelávaní žiakov s mentálnym postihnutím III*. Ružomberok: VERBUM. ISBN 978-80-561-0017-2.
 - 18) ŠVARCOVÁ, I. 2006. *Mentální retardace*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7367-060-7.

- 19) TKÁČIK, P. 1989. Pracovná výchova mentálne postihnutých žiakov. In: *Pracovná výchova 1*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1989. s. 105-134 . ISBN 80-223-0174-4.
- 20) VALENTA, M., et al. 2012. Mentální postižení v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3829-1.
- 21) VANČOVÁ, A. et al. 2010. *Edukácia mentálne postihnutých*. Bratislava: IRIS, 2010. 495 s. ISBN 978-80-89256-53-2.
- 22) VLADOVÁ, K. et al. 2017. *Aplikácia vzdelávacích programov pre deti so zdravotným znevýhodnením a všeobecným intelektovým nadaním*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2017. ISBN 978-80-8118-196-2.
- 23) VZDELÁVACÍ PROGRAM PRE ŽIAKOV S MENTÁLNYM POSTIHNUTÍM PRE PRIMÁRNE VZDELÁVANIE. 2016. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.

3 VÝZNAM MOTORICKÉHO UČENIA V PRACOVNOM VYUČOVANÍ PRE ŽIAKOV SO STREDNÝM STUPŇOM MENTÁLNEHO POSTIHNUTIA

Zámer

Predmetná kapitola popisuje význam motorického učenia ako súčasť pracovného vyučovania orientovaného na žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia.

Kľúčové slová:

Pracovné vyučovanie.

Motorické učenie.

Druhy motorického učenia.

Fázy motorického učenia.

Kognitívna fáza.

Asociačná fáza.

Autonómna fáza.

Celkovo pracovné vyučovanie vychádza z **motorického učenia**, ktoré sa primárne viaže na **názornosť**. Práve táto názornosť je pre žiakov s mentálnym postihnutím ako skupinu, s ktorou sa zaoberáme v tejto vysokoškolskej učebnici, dôležitou súčasťou pracovného vyučovania. Zložitosť osvojovania si istej zručnosti súvisí aj s tým, že jednotlivé pracovné úkony pracovnej činnosti sú síce podobné, ale žiak s mentálnym postihnutím sa ich musí naučiť diferencovať. *Príkladom môže byť uchopovanie predmetov. Celkovú zručnosť uchopovania a následného prenášania predmetu má žiak s mentálnym postihnutím zvládnuť. Teraz sa musí naučiť diferencovať akú silu použije pri úchope, keď bude prenášať papier na strihanie a akú silu musí vyvinúť pri prenášaní špongie, aby mohol splniť pracovnú úlohu, ktorou je umytie pracovnej plochy stola. Celkovo tieto pracovné úkony, z ktorých sa pracovná činnosť skladá sú úzko prepojené s motorickým učením.*

3.1 Charakteristika motorického učenia

Krakauer (2006) tvrdí, že samotné motorické učenie je nutné vnímať ako súbor vnútorných procesov, ktoré sú prepojené s nácvikom (ale aj so skúsenosťou), ktoré **ovplyvňujú schopnosť vykonávať určitú zručnosť, byť v nej kompetentný**. *Napríklad, vďaka motorickému učeniu sa žiak so stredným stupňom mentálneho postihnutia naučí používať brúsny papier na opracovanie dreveného výrobku, ktorý má praktické využitie ako stojan na kancelárske potreby.* Práve aj z toho aspektu je možné hovoriť o **špecifickej forme učenia**, ktorá je charakteristická osvojovaním si pohybových spôsobilostí s možnosťou ich rozvíjania. Choutka et al. (1999) popisujú motorické učenie pomerne jednoducho, ale veľmi zrozumiteľne. Samotný obsah motorického učenia je zameraný na osvojovanie si (nácvik), zdokonaľovanie a stabilizáciu nových pohybových operácií, pričom tento proces prebieha tak, že na základe konkrétnej informácie vzniká určitá predstava, ktorá sa premieta do samotnej činnosti v rámci programu, či výchovno-vzdelávacieho

procesu. Motorické učenie sa síce celkovo spája s pohybom, ale nie je to len záležitosťou športu, športových činností.

Motorické učenie sa spája s pojmom **docilita** (Benešová, 2012), ktorá je chápaná ako konkrétna miera schopností a zručností jednotlivca s mentálnym postihnutím naučiť sa nový pohyb pomerne rýchlo so zodpovedajúcou kvalitou v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu. Podľa autorky (ibidem) sa docilita spája s procesom učenia ako takým a so senzo-motorickým učením. Na základe individuálnych schopností je človek s mentálnym postihnutím schopný dosiahnuť konkrétnu pracovnú činnosť a jej opakovaním možno nadobudnúť určitý stupeň automatizácie. Zhoršené osvojovanie motorických zručností pravdepodobne súvisí so znížením mozgovej aktivity najmä v oblastiach spojených nácvikom zručností v oblasti motoriky (Zwicker et. al., 2011). Dôležitú rolu pre motorické učenie zohráva činnosť mozočka a bazálnych ganglií.

Motorické učenie podľa autorov Janda & Vávrová (1992) je diferencované do dvoch stupňov, a to na základe úrovne riadenia samotného pohybu. **Prvý stupeň** v rámci motorického učenia: je špecifický úsilím zvládnuť nový pohyb a zároveň vytvoriť nové funkčné spojenie s premostením motorickej a senzorickej oblasti mozgovej kôry. Tento stupeň je charakteristický vysokou únavnosťou jednotlivca (je to náročné nielen na unaviteľnosť, ale aj na čas nácviku, upevňovania a automatizácie). Na samotnej únavnosti je zapojený centrálny nervový systém, ktorý má snahu preniesť riadenie konkrétneho pohybu na podkôrové centrum mozgu. Daný prenos riadenia pohybu je súčasťou **druhého stupňa v rámci motorického učenia**. Práve vykonávaný pohyb už nepotrebuje kontrolu a tým pádom nie je ani tak únavným pre pracovne činného jednotlivca (ibidem, s. 15-16), lebo danú činnosť len viacnásobne upevňuje a v rámci učenia sa ide o automatizáciu jednotlivých úkonov v rámci pracovnej činnosti.

3.2 Fázy motorického učenia

Samotné motorické učenie je diferencované do troch fáz, ktoré vychádzajú z trojstupňového modelu (podľa Fitts & Posner, 1967). Jednotlivé fázy motorického učenia sú považované za základné a približujú motorické učenie ako pomerne jednoduchý, ale zároveň dôležitý proces. Spomenutí autori (ibidem) pomenovali jednotlivé fázy motorického učenia ako **kognitívna, asociatívna a autonómna**. Pre potreby tejto publikácie jednotlivé fázy bližšie popíšeme aj s doplnením o príklady z pracovného vyučovania so žiakmi so stredným stupňom mentálneho postihnutia.

Prvou fázou je **kognitívna fáza**. Je úvodnou fázou, kedy sa človek koncentruje na nový pohyb, alebo činnosť ktorú má zvládnuť. Marinelli et al. (2017) tvrdia, že v začiatku nácviku je pohyb zvyčajne pomalý, náročný na spracovanie, nepresný. Popisne by sa dalo hovoriť o nedokonalosti, tzv. začiatočníkovi v danom pohybe (ako keď dieťa v ranom veku v začiatkoch svojho motorického vývinu začína zvládať chôdzu). V pracovnom vyučovaní to môže byť práca s drobným materiálom, kde požiadavka navliekania predpokladá úchop materiálu a manipuláciu s ním. Príkladom môže byť opakované uchopovanie predmetu, limity v jeho udržaní v ruke s možnou čo najpresnejšou manipuláciou pri navliekaní. Tu vzniká aj priestor pre špeciálneho pedagóga, kedy pozorovaním zistí, že materiál na navliekanie musí mať aj konkrétne vlastnosti (čo sa týka veľkosti, kĺzavosti, krehkosti a pod.). Napomáha k tomu slovné povzbudenie a objasňovanie. V tejto fáze sa žiak najviac naučí. Napriek tomu, že nácvik jednoduchého pohybu má zvyčajne kratšiu kognitívnu fázu je potrebné si uvedomiť, že pri žiakoch s mentálnym postihnutím nejde o samotný čas, ale skôr o zvládnutie a uchovanie si pohybového úkonu, *napríklad potrebného pri prenášaní drobných predmetov z pracovnej plochy do pohára*.

Druhou fázou v motorickom učení je **asociatívna fáza**. Tá je typická tým, že prechod do nej signalizuje fakt, že daný pohyb bol zvládnutý alebo daná motorická činnosť bola zvládnutá opakovaným precvičovaním. Daná fáza je špecifická tým, že samotný pohybový prejav je istejší, presnejší, ale ešte stále vyžaduje zvýšenú koncentráciu pri jeho vykonávaní. Postupne sa pohybový prejav ako tvrdia Marinelli et al. (2017) automatizuje, čím prechádza do poslednej fázy motorického učenia. Táto fáza sa nazýva **autonómnou**, ale v rôznych odborných spisbách je pomenovaná aj ako **fáza automatizácie**. Realizovaný pohyb je presnejší a zodpovedá aj samotnej činnosti, možno ho popisovať aj ako správny, korektné odprezentovaný. Magill, (2007) tvrdí, že opakovaným realizovaním konkrétnej činnosti je pohyb čoraz lepšie zvládnutý po kvalitatívnej stránke. Aj preto je možné pohyb, ktorý bol nacvičený a zautomatizovaný v rámci konkrétnej pracovnej činnosti je možné využiť aj pri pracovnej činnosti s iným materiálom. V takomto prípade kognitívna fáza bude pravdepodobne kratšou s porovnaním s nácvikom predchádzajúcej činnosti.

3.3 Druhy motorického učenia

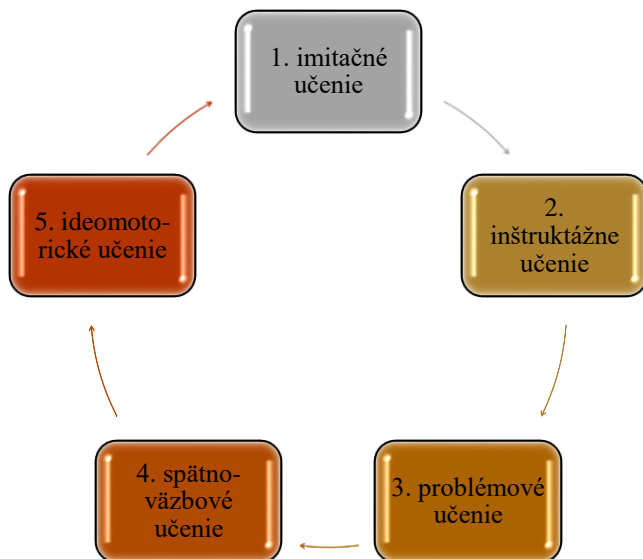
Proces učenia je možné v skupine žiakov s mentálnym postihnutím charakteristické konkrétnymi atribútmi, ktoré približujú Renotierová et al. (2004) nasledovne. Žiaci s mentálnym postihnutím majú časté nedostatočné porozumenie, zníženú koncentráciu pozornosti a pamäti, výrazne dominuje mechanické učenie, nevyhnutná je vonkajšia motivácia k učeniu podnecovaná odmeňovaním, alebo pochvalou. Taktiež ako motivácia môže byť aj prítomnosť obľúbenej osoby, či samotná práca s touto osobou. Vančová (2005) tvrdí, že ak má byť edukácia žiakov s mentálnym postihnutím úspešnou je nevyhnutné:

- vychádzať z individualít žiaka s mentálnym postihnutím a z jeho vyplývajúcich špeciálnych edukačných potrieb;

- zamerať sa nie na hľadanie a popisovanie limitov, nespôsobilostí, nedostatkov a toho čo a prečo to nedokáže, ale na určenie existujúcich „kapacít“ žiaka s mentálnym postihnutím a identifikáciu účinných špeciálnopedagogických a edukačných intervencií,
- vnímať, chápať a hodnotiť žiaka s mentálnym postihnutím vo vzťahu s užším edukačným a širším spoločenským prostredím;
- zapájať žiaka s mentálnym postihnutím do tvorby edukačného procesu a nebrať ho ako pasívneho prijímateľa;
- počas edukácie je nevyhnutné sa zamerať na zmysluplnosť a využiteľnosť obsahu vzdelávania v praktickom živote u konkrétneho žiaka s mentálnym postihnutím;
- vytvárať podmienky na voľnú recipročnú komunikáciu žiaka s mentálnym postihnutím s okolím, prihliadať na spätnú väzbu;
- vytvárať prostredie v rámci edukácie bez stresu, frustrácie, minimalizujúce nežiaduce prejavy správania atď.;
- vychádzať z dôslednej vstupnej a priebežnej špeciálno-pedagogickej diagnostiky žiaka s mentálnym postihnutím ako kľúčového faktora určujúceho výber a vhodnosť edukačných intervencií;
- do samotnej edukácie žiaka s mentálnym postihnutím zapájať aj spoluprácu všetkých zainteresovaných, ktorá smeruje k spoločnému cieľu, vrátane spolupráce s rodičmi, a ostatnými odborníkmi (Vančová, 2005).

V súvislosti s motorickým učením sa v odbornej spisbe uvádza päť rozličných spôsobov učenia sa (bližšie schematické spracovanie).

Schéma 13: Konkretizácia druhov motorického učenia

Imitačné učenie je typické tým, že učiteľ predvádza ukážku (vytvárania výrobku), ktorú majú žiaci zopakovať. Primárne sa pri imitačnom učení zdôrazňuje presnosť a pri práci so žiakom s mentálnym postihnutím je nevyhnutné aj pri prezentovaní poskytnúť primeranú časovú dotáciu. Žiak má možnosť pozorovaním napodobňovať. Dôležitým faktom pri imitačnom učení je predviesť ukážku (pohybovú činnosť) tak, aby ju žiaci mali možnosť vnímať, resp. zachytiť proces zmyslami na ich mentálnej úrovni. Fixácia pohybovej zručnosti je realizovaná viacnásobným opakovaním. *Napríklad: Počas pracovného vyučovania v špeciálnej škole môže ísť o nácvik uberania papiera nožnicami. Žiakovi s mentálnym postihnutím je prezentovaný celý postup v rámci nácviku uberania papiera pomocou nožníc. Postupnosť je potrebné dodržať, tzn. musí byť zrealizovaná správna poloha tela pri práci, s následným uchopením nožníc, uchopením papiera do ruky a opakovaným*

uberaním papiera nožnicami (Kováčová, 2021). Bendíková (2022) tvrdí, že *samotné držanie tela je ideálnou polohou, ktorá je pozorovateľná pri každodenných činnostiach* (ibidem, s. 19). A taktiež v rámci imitačného učenia je nevyhnutné nielen upozorňovať žiaka na samotnú polohu pri práci, ale taktiež ako vzor ju dodržiavať.

Inštruktážne učenie je charakteristické popisovaním pohybu potrebného k danej pracovnej činnosti (daná činnosť sa manuálne neprezentuje). Pre žiaka s mentálnym postihnutím to znamená, že by mal rozumieť verbálne podávanej inštrukcii. Daný typ učenia sa v pracovnom vyučovaní realizuje pri žiakoch s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia, zriedkavo aj pri žiakoch so stredným stupňom mentálneho postihnutia (Kováčová, 2021).

Problémové učenie patrí k pomerne náročným druhom učenia a je možné ho uplatniť aj v skupinách žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia s prihliadnutím na ich individuálne zručnosti. Turek (2010) tvrdí, že daný typ zahŕňa viacero vyučovacích postupov a stratégií, napr. ako heuristické, tvorivé, učenie objavovaním a pod. Dané učenie je vhodné aj do oblasti pracovného vyučovania, kedy žiaci s mentálnym postihnutím majú možnosť spoznávať materiál, s ktorým idú pracovať a zároveň vytvárať konkrétny pracovný výrobok. Prie riešení konkrétnej úlohy žiak s mentálnym postihnutím pracuje zvyčajne za pomoci špeciálneho pedagóga.

Spätno-väzbové a ideomotorické učenie patria k tým, ktoré sú v minimálne využívané vo vzdelávaní žiakov s mentálnym postihnutím.

Samotné motorické učenie je základom pre pracovné vyučovanie, aj z toho dôvodu, že je postavené na názornosti, ktorá je nevyhnutnou pre žiaka vzdelávajúceho sa v špeciálnej škole.

Otázky na preskúšanie

1. *Nájdite si maketu mozgu človeka a označte všetky centrá, ktoré sa podieľajú na motorickom učení.*
2. *Bližšie popíšte autonómnu fázu na konkrétnom príklade*
3. *Prezentujte imitačné učenie pri pracovnej činnosti ako je jednoduché skladanie papiera.*
4. *Vytvorte pomôcku, ktorú je možné použiť ako súčasť nácviku konkrétneho pracovného úkonu.*
5. *Rozdeľte sa do menších skupín. Vytvorte báseň, na základe ktorej oboznámite žiaka s mentálnym postihnutím s konkrétnymi materiálmi a náradím, ktoré bude používať pri konkrétnej činnosti.*

Použitá literatúra

- 1) BENDÍKOVÁ, E. 2022. Funkčná porucha držania tela a pohybová aktivita žiakov. In Šiška, Ľ. (Ed.). *Aktuálne problémy telesnej výchovy a športu XI*, zborník odborných a vedeckých prác. Ružomberok: Verbum, 2022. s. 18-29. ISBN 978-80-561-0997-7.
- 2) BENEŠOVÁ, D. 2012. Aktivační úroveň v průběhu testu bimanuální koordinace. In *Studia kinanthropologica*, 2012, 13(1), s. 12-19.
- 3) CHOUTKA, M.; VOTÍK, J.; BRKLOVÁ, D. 1999. *Motorické učení v tělovýchovné a sportovní praxi*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 1999. ISBN 80-7082-500-6.
- 4) JANDA, V., VÁVROVÁ, M. 1992. Senzomotorická stimulace. In *Rehabilitácia*, 1992, 25(3), s.14-34.

- 6) KOVÁČOVÁ, B. 2021. *Pracovná činnosť na pracovnom vyučovaní*. Nepublikovaná prednáška z predmetu Vzdelávacia oblasť Človek a svet práce. Ružomberok: Pedagogická fakulta KU v Ružomberku, 2021.
- 7) KRAKAUER, J. W. 2006. Motor learning: its relevance to stroke recovery and neurorehabilitation. In *Current Opinion in Neurology*, 2006, 19(1), 84-90.
- 8) MAGILL, R. A. 2007. *Motor learning and control: concepts and applications*. Boston: McGraw-Hill, 2007. ISBN 978-007-3047-324.
- 9) MARINELLI, L. et al. 2017. The many facets of motor learning and their relevance for Parkinson's disease. In *Clinical Neurophysiology*, 2017, 128(7), 1127-1141.
- 10) RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. a kol. 2004. *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 313 s. ISBN 80-244-0873-2.
- 11) TUREK, I. 2010. *Didaktika*. Bratislava: Iura Edition, 2010.
- 12) VANČOVÁ, A. 2005. *Základy pedagogiky mentálne postihnutých*. Bratislava : Sapiencia, 2005. 333 s. ISBN 80-968787-6-6.
- 13) ZWICKER, J. G. et al. 2011. Brain activation associated with motor skill practice in children with developmental coordination disorder: an fMRI study. In *International Journal of Developmental Neuroscience*, 2011, 29(2), s. 145-152.

4 PORTFÓLIO Z PRACOVNÉHO VYUČOVANIA V 5. A 6. ROČNÍKU ŠPECIÁLNEJ ŠKOLY VO VARIANTE B

Zámer

Predmetnú kapitolu je potrebné vnímať ako návrhové portfólio, ktoré prezentuje príklady dobrej praxe. Popis jednotlivých aktivít bol realizovaný so žiakmi so stredným stupňom mentálneho postihnutia konkrétne v 5. a 6. ročníku špeciálnej školy. Jednotlivé pracovné činnosti sa viažu na zložku pracovného vyučovania Práce v dielni.

Kľúčové slová:

Portfólio.

Pracovné vyučovanie.

Pracovné činnosti formou aktivít.

Práca v dielni

Predmetné portfólio tvoria konkrétne pracovné aktivity s možnosťou realizovania na pracovnom vyučovaní. Sú zostavené na základe zručnosti a schopností žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia. Pri návrhu námetov sme vychádzali z poznatkov a zistení, čo všetko žiak so stredným stupňom mentálneho postihnutia dokáže a zvládne.

Upozorňujeme na skutočnosť, že každý žiak so stredným stupňom mentálneho postihnutia má individuálne jemno-motorické zručnosti, ktoré sme sa v maximálnej možnej miere snažili rešpektovať (nie všetky úkony boli so žiakmi možné uskutočniť vzhľadom na ich limitnosť v rámci motorického učenia).

4.1 Vytvorenie podmienok k realizácii pracovných aktivít na pracovnom vyučovaní so žiakmi so stredným stupňom mentálneho postihnutia

Nižšie uvedené aktivity v programe Ročné obdobia (Hancárová, 2023) boli realizované v špeciálnej základnej škole na hodinách pracovného vyučovania. Cieľovou skupinou boli žiaci so stredným stupňom mentálneho postihnutia, ktorí sa vzdelávajú podľa vzdelávacieho programu pre žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia.

Pri práci so žiakmi s mentálnym postihnutím vo vzdelávacom variante B bolo dôležité **vytvorenie vhodných podmienok, pracovnej atmosféry a príjemného pracovného prostredia**. Za najdôležitejšie považujeme zvoliť vhodné námety a činnosti, aby dosiahli zážitok a radosť z úspechu.

Odporúčania pri práci v rámci pracovného vyučovania:

- a) Nechať žiakov činnosť najprv pozorovať a postupnými krokmi ich viesť až k osvojeniu si základnej pracovnej činnosti (konkrétne ide o metódu napodobňovania, metóda vysvetľovania

pracovného postupu, opakovania činnosti, povzbudzovania a hodnotenia, Kováčová, 2021).

- b) Využívať v čo najvyššej miere názornosť.
- c) Začínať jednoduchšími činnosťami a prechádzať k náročnejším, pretože osvojenie si zložitejších činností je podmienené zvládnutím činností jednoduchších.
- d) Opakovať osvojené pracovné činnosti, aby si žiaci pracovné úkony osvojili a vedeli ich v bežnom živote využívať.
- e) Podporovať radosť z hodiny pracovného vyučovania.
- f) Vytvoriť pre každého žiaka dostatočný pracovný priestor.
- g) Dodržiavať zásady bezpečnosti a hygieny práce tak, aby boli eliminované možné riziká.

Viesť počas pracovného vyučovania k vzájomnej pomoci a tolerancii.

4.2 Pracovné aktivity na pracovnom vyučovaní so žiakmi so stredným stupňom mentálneho postihnutia

Pracovné vyučovanie v rámci variantu B (5. a 6. ročník) si vyžaduje v plnej miere využívať konkrétne aktivity prispôbené spôsobilostiam daného žiaka so stredným stupňom mentálneho postihnutia.

Prostredníctvom uvedených aktivít, ktoré v texte tejto vysokoškolskej učebnice uvádzame, máme ambíciu poukázať na aktuálne možnosti vzdelávania žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia v pracovnom vyučovaní v 5. roč. a 6 roč. v špeciálnej základnej škole. Na základe skúseností z praxe uvádzame konkrétne aktivity, ktoré sme zhrnuli do realizovaného podporného programu – Štyri ročné obdobia. Daná téma je pomerne dobre uchopiteľnou a často používanou na pracovnom vyučovaní. Zároveň je aj primeranou v danej skupine žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia. Nami zvolený súbor aktivít korešponduje so vzdelávacím programom

pre indikovanú skupinu žiakov. Aktivity sme realizovali v každom ročnom období a vytvorili estetický celok s názvom Ročné obdobia.

Pri samotnom návrhu jednotlivých pracovných činností v rámci portfólia sme vychádzali z konkrétnych charakteristík, ktoré sú pomerne známe, ale nevidíme problém ich zopakovať aj ako súčasť upevňovania poznatkov pre špeciálneho pedagóga.

4.3 Portfólio pracovných aktivít na pracovnom vyučovaní so žiakmi so stredným stupňom mentálneho postihnutia

Pri návrhu jednotlivých aktivít a následne jej realizácii sa nám osvedčilo zaradovanie si aktivity do jednotlivých ročných aktivít. Pri samotnej príprave je vizualizácia viac ako vhodná, preto aj v tomto prípade uvádzame sumarizáciu jednotlivých aktivít v tabuľkovom spracovaní.

Tabuľka 11: Pracovné činnosti na pracovnom vyučovaní

	Jar	Leto	Jeseň	Zima
Práce s drobným materiálom	Zajac 	Motýľ 	Gaštanko 	Šiška
	Kura 	Slnko 	Šitie 	Strom
Práce s papierom a kartónom	Ovečka 	Tulipán 	Lastovička 	Snehuliak
	Vtáčik 	Postava 	Búdka 	Dom
Montážne a demontážne práce	Les 			Vlak

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 12: Obsahová náplň pracovnej činnosti 1

JAR 1	Zajac
	
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni
Tematický celok	Práce s drobným materiálom
Didaktické prostriedky	Vytlačená predloha zajačika na výkrese, bahniatka, tekuté lepidlo, štetec, nožnice, vlnitý kartón na vytvorenie rámčeka.
ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY	
Motivačná časť	<p>Motivačnú časť vyučovacej hodiny začneme slovenskou ľudovou piesňou <i>Na zelenej lúke sedí zajac</i>:</p> <p><i>Na zelenej lúke sedí zajac, prepletá nôžkami ako najviac. I ja by tak prepletala, keby také nôžky mala ako zajac, ako zajac.</i></p>

<p>Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštrukcia, realizácia)</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom a napíše na tabuľu kroky postupu práce. Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Otrhať bahniatka. 2. Natrieť plochu zajačika lepidlom s pomocou štetca. 3. Priliepať bahniatka tesne vedľa seba. 4. Hotového zajaca je potrebné nechať vyschnúť. 5. Okraj výkresu natrieť lepidlom s pomocou štetca. 6. Na okraje prilepiť prúžky vlnitého kartónu. 7. Prečnievajúce časti vlnitého kartónu strihať. 8. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom vysvetlí, následne prejde k samotnému postupu práce, ktorý demonštruje pred žiakmi a pritom hovorí kroky postupu. Žiaci prejdú k samotnej realizácii.</p>
<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>U žiakov bola pozorovaná netrpezlivosť pri práci s drobným materiálom. Niektorí žiaci vedeli pracovať samostatne, správne uchopovať, ukladať a lepíť drobný materiál. Iní žiaci nedokázali odhadnúť tlak uchopenia drobného materiálu, ktorý niekedy nedokázali chytiť a vypadával im. Žiaci slabšie zvládali strihanie a lepenie vlnitého kartónu, bola potrebná pomoc pridržaním a vedením ruky.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 13: Obsahová náplň pracovnej činnosti 2

JAR 2	Kura
	
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni
Tematický celok	Práce s drobným materiálom
Didaktické prostriedky	Šablóna vajíčka, zobáka, nôh, kúsok kartónu, ceruzka, vlna žltej farby, plastové oči, oranžový farebný papier, nožnice
ŠTRUKTÚRA VYUČOVAJECJEDNOTKY	
Motivačná časť	<p>Motivačnú časť vyučovacej hodiny začneme piesňou <i>Ťuki, ťuki, tukalo</i>, ktorú doplníme dramatizačnými pohybmi.</p> <p style="text-align: center;"><i>Ťuki, ťuki, tukalo, vo vajíčku volalo: Ťuki, ťuki, pre hlavičku, nemám miesto vo vajíčku, ťuki, ťuki, tuk. Ťuki, ťuki, tukalo, von sa dostať žiadalo, ťuki, ťuki od radosti, že si vystrie údy, kosti, ťuki, ťuki, tuk.</i></p>

<p>Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštrukcia, realizácia):</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje zopakuje pre žiakov o dodržiavaní bezpečnosti pri práci (môže využiť aj karty, na ktorých je daná skutočnosť vizualizovaná) a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom a napíše na tabuľu kroky postupu práce.</p> <p>Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Obkresliť šablónu vajíčka na kúsok kartónu. 2. Na oranžový farebný papier obkresliť zobák a nohy. 3. Vystrihnúť vajíčko po nakreslenej čiare. 4. Vystrihnúť z oranžového farebného papiera zobáčik a nohy. 5. Upratať zvyšky kartónu a odovzdať nožnice. 6. Namotávať vlnu na kartón. 7. Nalepiť na kuriatko kruhy z papiera (znázorňujúce oči), zobák a nohy. 8. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom vysvetlí, prejde k samotnému postupu práce, ktorý demonštruje pred žiakmi a pritom verbálne popisuje jednotlivé kroky postupu. Žiaci prejdú k samotnej realizácii. Učiteľ postupne kontroluje činnosť žiakov, aby mohol pomôcť, kto potrebuje usmerniť.</p>
<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>Žiaci slabšie zvládali obkresľovanie a vystrihovanie šablóny. K samotnej činnosti bola potrebná pomoc s pridržaním šablóny a vedením ruky aj pri strihaní po čiare. Žiaci potrebovali pomoc pri namotávaní vlny.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 14: Obsahová náplň pracovnej činnosti 3

JAR 3	Ovca
	
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni
Tematický celok	Práce s papierom a kartónom
Didaktické prostriedky	Šablóna tela ovečky, hlavy a nôh ovečky, výkres biely a čierny, biely krepový papier, ceruzka, nožnice, lepidlo a plastové oči

ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY	
Motivačná časť	<p>Motivačnú časť vyučovacej hodiny začneme riekankou <i>Pásla ovečky</i>.</p> <p><i>Pásla ovečky v zelenom hájičku, pásla ovečky v čiernom lese.</i></p> <p><i>Ja za ňou dupi dupi dup, ona zas cupi cupi cup.</i></p> <p><i>Pásla ovečky v zelenom hájičku, pásla ovečky v čiernom lese.</i></p>
Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštruktáž, realizácia)	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom a napíše na tabuľu kroky postupu práce. Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Obkresliť šablónu ovečky na biely výkres. 2. Obkresliť hlavy a nohy ovečky na čierny výkres. 3. Vystrihnúť ovečku, hlavu a nohy, nožnice odovzdať. 4. Trhať, krčiť a lepiť kúsky bieleho krepového papiera na ovečku. 5. Ovečke prilepiť nožičky, hlavu a plastové oči. 6. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom vysvetlí, prejde k samotnému postupu práce, ktorý demonštruje pred žiakmi a pritom hovorí kroky postupu. Žiaci prejdú k samotnej realizácii.</p>
Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím	<p>Žiaci slabšie zvládali obkresľovanie a vystrihovanie šablón potrebných k práci, bola potrebná pomoc s pridržaním šablóny a vedením ruky. Po názornej ukážke trhania, krčenia, lepenia papiera a pomoci zo strany učiteľa žiaci zvládali činnosti s väčšou samostatnosťou a presnosťou.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 15: Obsahová náplň pracovnej činnosti 4

JAR 4	VTÁČA
	
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni
Tematický celok	Práce s drevom
Didaktické prostriedky	Tenká korková podložka, maketa kruh, biely výkres, ceruzka, nožnice, lepidlo, fixky, špagátik, farebné koráliky, hrubá ihla
ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY	
Motivačná časť	<p>Motivačnú časť vyučovacej hodiny začneme hudobno-pohybovou hrou <i>Takto letia vtáci</i>.</p> <p><i>Takto letia vtáci, vtáci, takto sadajú.</i> <i>Takto pijú vodičku, hore kukajú.</i> <i>Takto skáču vrabce, vrabce, žitko zobkajú.</i> <i>Takto pijú vodičku, hore kukajú.</i> <i>Takto skáču žabky, žabky, takto kvákajú.</i> <i>Takto pijú vodičku, hore kukajú.</i> <i>Takto plávajú rybky, rybky, takto plávajú.</i> <i>Takto pijú vodičku, hore kukajú.</i></p>

<p>Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštrukcia, realizácia)</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom a napíše na tabuľu kroky postupu práce. Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Na korok obkresliť kruh. 2. Vystrihnúť kruh. 3. Na výkres nakresliť oko, zobák, krídlo a chvost. 4. Maľovať fixkami. 5. Vystrihnúť oko, zobák, krídlo a chvost. 6. Vystrihnuté časti nalepiť na kruh z korku. 7. Pomocou učiteľa urobiť dierky s hrubou ihlou a navliecť špagát. 8. Na špagát navliecť koráliky. 9. Na špagátiku pomocou učiteľa zviazať uzlík. 10. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom vysvetlí a prejde k samotnej práci, ktorú demonštruje pred žiakmi a pritom hovorí kroky postupu. Žiaci prejdú k samotnej realizácii.</p>
<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>Žiaci slabšie zvládali vystrihovanie kruhu z korkovej podložky a strihanie menších častí potrebných k práci - oko, zobák, krídlo a chvost.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 16: Obsahová náplň pracovnej činnosti 5

JAR 5	Les
	
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni
Tematický celok	Montážne a demontážne práce
Didaktické prostriedky	Gombíková mozaika – farebné gombíky, hracia doska s otvormi, karty s predlohami

ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY

<p style="text-align: center;">Motivačná časť</p>	<p>Motivačnú časť vyučovacej hodiny začneme pohybovou hrou: <i>Už sme v lese (chôdza po priestore)</i> <i>Sú tu stromy, jeden tu a tu druhý (stoj spojny upažiť pravou a ľavou)</i> <i>Vetrik kýva vetvami (stoj rozkročný – úklony)</i> <i>Vtáčik letí nad nami (stoj spojny – pažami znázorňovať krídla)</i> <i>Skáče malý zajko v lese (poskoky v drepe)</i> <i>Veverka si orech nesie (striedať poskoky na ľavej a pravej nohe)</i> <i>Medvedík sa prevaľuje, ku spánku sa pripravuje (prevaľovanie).</i></p>
<p style="text-align: center;">Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštruktaž, realizácia)</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom.</p> <p>Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Na hraciu dosku s otvormi položiť farebnú kartu s predlohou. 2. Vyberať farebne vhodné gombíky. 3. Ukladať gombíky do pripravených otvorov podľa vzoru predlohy. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom najprv vysvetlí.</p> <p>Postup práce postupne demonštruje pred žiakmi.</p> <p>Žiaci následne prejdú k samotnej realizácii.</p>

<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>Po názornej ukážke a pomoci zo strany učiteľa žiaci zvládali zostaviť gombíkovú mozaiku, samotná práca s gombíkmi ich bavila. Nakoľko otvory na predlohe sú farebne označené, žiak vyberá gombík rovnakej farby ako je na predlohe (precvičuje si správne priradovanie farby gombíka s farbou na predlohe). Pomerne častým limitom je poznanie farieb a následné ich priradovanie.</p>
---	---

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 17: Obsahová náplň pracovnej činnosti 6

LETO 1	Motýľ
	
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni
Tematický celok	Práce s drobným materiálom
Didaktické prostriedky	Plastové navliekacie koráliky vo viacerých tvaroch a farbách, tenký ohybný drôtik, drevený štipec na bielizeň, výkres a farebný papier, lepidlo na drevo a plast, žinilkový drôtik, nožnice
ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY	
Motivačná časť	V motivačnej časti vyučovacej hodiny sa zahráme pohybovú hru <i>Na motýle</i> . V priestore poukladáme vystrihnuté kvety. Každý žiak si vyberie kvet. Na pokyn učiteľa budú deti napodobňovať let motýľa, paže idú z pripaženia do vzpaženia a späť. Na ďalší povel učiteľa motýle musia čo najrýchlejšie priletieť na svoj kvet.

<p>Expozičná časť: (výklad, opis, demonštrácia, inštrukcia, realizácia)</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom a napíše na tabuľu kroky postupu práce. Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Na drôtik navliekať koráliky rôznych farieb a tvarov. 2. Po navlečení korálikov drôtik zviazať, urobiť kruh. 3. Kruh preložiť a vytvoriť číslo osem. 4. Z čísla osem urobiť štvorlístok. 5. Prostriedok motýľa zopnúť štipcom na bielizeň. 4. Štipec prilepiť na výkres. 5. Formovať tykadlá zo žinilkového drôtku. 6. Tykadlá pripnúť do štipca. 6. Biely výkres podlepiť farebným papierom. 9. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom vysvetlí, prejde k samotnému postupu práce, ktorý demonštruje pred žiakmi a pritom hovorí kroky postupu. Žiaci prejdú k samotnej realizácii.</p>
<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>Žiaci slabšie zvládali navliekanie korálikov, nedokázali chytiť drobnejšie koráliky, ktoré im vypadávali z ruky. Bolo potrebné pomáhať žiakom pridržaním ruky a názorne predviesť samotne navliekanie, zostavenie motýľa a umiestnenie tykadliel. Táto aktivita bola pre žiakov jedna z náročnejších.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 18: Obsahová náplň pracovnej činnosti 7

LETO 2	Slnko
	
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni
Tematický celok	Práce s papierom a kartónom
Didaktické prostriedky	Výkres, maketa slniečka, nožnice, lepidlo, pastelky
ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY	
Motivačná časť	<p>V motivačnej časti vyučovacej hodiny sa zahráme hudobno-pohybovú hru so spevom <i>Slniečko sa zobudilo</i>.</p> <p><i>Slniečko sa zobudilo, popreťahovalo kosti, cez mrak hlávku vystrčilo, zasmialo sa od radosti.</i></p> <p><i>Vyleteli včielky vrtké, motýle zas šantia v tráve, lienka ponáhľala sa kdesi, mravce slamku našli práve.</i></p> <p><i>Obzerá sa slnko zlaté, čo sa robí čo sa deje? Všade radosť z práce majú a slniečko sa len smeje.</i></p>

<p>Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštrukcia, realizácia)</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom a napíše na tabuľu kroky postupu práce. Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Na výkres nakresliť oblaky. 2. Oblaky vymaľovať modrou pastelkou. 2. Slniečko vystrihnúť po čiare. 3. Lúče slnka strihať po čiare a odovzdať nožnice. 4. Slniečko prilepiť do prostriedku na výkres. 5. Skladať papier na lúčoch. 6. Slniečku vymaľovať líčka. 7. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom vysvetlí, prejde k samotnému postupu práce, ktorý demonštruje pred žiakmi a pritom hovorí kroky postupu. Žiaci prejdú k samotnej realizácii.</p>
<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>Žiaci slabšie zvládali strihanie po čiare. Každý potrebovala parciálnu, alebo parciálnu pomoc zo strany pedagóga. Konkrétna pomoc bola pri stabilizácii ruky pri strihaní, vedení ruky pri strihaní.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 19: Obsahová náplň pracovnej činnosti 8

LETO 3		Tulipán
		
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni	
Tematický celok	Práce s drevom	
Didaktické prostriedky	Narezané drevené kolieska, brúsny papier, maketa tulipánu, ceruza, drobné klinčeky, kladivo, červená nitka.	
ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY		
Motivačná časť	<p>Motivačnú časť vyučovacej hodiny začneme piesňou <i>Jarné kvety</i>.</p> <p><i>Ja som vám veľký pán, červený som tulipán. Moja hlávka - kalich veľký zdobí v meste parky všetky.</i></p> <p><i>Ja som vám veľký pán, červený som tulipán. A my sme púpavy, kvitneme hneď od jari. Na hlavičke žlté vlasy, lúčina je plná krásy. A my sme púpavy, kvitneme hneď od jari.</i></p>	

<p>Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštruktáž, realizácia)</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom a napíše na tabuľu kroky postupu práce. Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Drevené koliesko obrúsiť brúsny papierom. 2. Na drevené koliesko obkresliť ceruzou maketu tulipánu. 3. Zatĺkať klinčeky po nakreslenej čiare. 4. Červenú nitku omotávať okolo klinčekov. 9. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom vysvetlí, prejde k samotnému postupu práce, ktorý demonštruje pred žiakmi a pritom hovorí kroky postupu. Žiaci prejdú k samotnej realizácii.</p>
<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>Žiaci slabšie zvládali obkresľovanie makety tulipánu na drevené koliesko, taktiež aj zatĺkanie klinčekov po nakreslenej čiare. Niektorým žiakom sa zamotávala nitka pri omotávaní okolo klinčekov (tu potrebovali násobné názorné predvedenie). Pre niektorých žiakov boli klinčeky výrazne drobné (vypadávali im z prstov, museli sa pri úchope zamerať na hrubšiu časť klinčeka, tzv. hlavičku). Pomerne ťažko sa im pracovalo pri zatĺkaní a niektorým žiakom boli výrazne citliví na samotný zvuk zatĺkania.</p> <p>Táto aktivita bola pre žiakov jedna z náročnejších, lebo potrebovali mať zvládnuté viaceré činnosti ako uchopenie drobného predmetu, jeho držanie a následnú koordináciu pri zatĺkaní klinca pri výraznej koncentrácii počas činnosti.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 20: Obsahová náplň pracovnej činnosti 9

LETO 4	POSTAVA
	
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni
Tematický celok	Montážne a demontážne práce
Didaktické prostriedky	Korková zatĺkacia hra - korková doska, kladivo, pripináčky a drevené objekty rôznych tvarov, predlohy
ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY	
Motivačná časť	<p>Motiváciu začneme hudobno-pohybovou hrou: <i>Len čo vstanem, hopsasa (z drepu výskok a poskoky na mieste)</i> <i>Umyjem sa do pása. (napodobniť špliechanie vody na telo)</i> <i>Šuchy ruky, krk a tvár, (znázorniť umývanie tváre a krku rukami)</i> <i>Vezmem vody za pohár (v stojí spojnom predpažiť skrčmo)</i> <i>Umyjem si kefkou hravo, všetky zúbky vpravo, vľavo (znázorniť čistenie zubov)</i> <i>Či ja na mne dáka chyba? Celý deň som ako ryba. (obrat o 360°)</i></p>

<p>Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštrukcia, realizácia):</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom.</p> <p>Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nachystať korkovú dosku a pripraviť predlohu. 2. Na korkovú dosku pomocou klinčekov a kladivka pribíjať drevené objekty. 3. Vytvárať obrázok ako je na predlohe. 4. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom najprv vysvetlí.</p> <p>Postup práce postupne demonštruje pred žiakmi.</p> <p>Žiaci následne prejdú k samotnej realizácii.</p>
<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>Žiaci slabšie zvládali zatĺkanie klinčekov. Pri práci v skupine, výrazné limitný bol hluk, ktorý bol vytváraný zatĺkaním klincov v rámci skupiny.</p> <p>Táto aktivita bola pre žiakov jedna z náročnejších, primárne vyžaduje výrazné použitie vizuomotorickej koordinácie (súhra v uchopení klinčeka a následné buchnutie klinčeka kladivom). Taktiež aj serialita v rámci postupnosti počas pracovnej činnosti bola pozorovaná ako záťažová.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 21: Obsahová náplň pracovnej činnosti 10

JESEŇ 1	GAŠTANKO
	
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni
Tematický celok	Práce s drobným materiálom
Didaktické prostriedky	Gaštany, šidlo, špagle, špagát, umelé pierka, plastové oči, žinilkový drôt, drevené ozdoby, kôra dreva
ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY	
Motivačná časť	<p>Motiváciu začneme jesennou riekankou o <i>Gaštankovi</i> <i>Gaštan spadol, gaštan spadol, na zelenú travičku,</i> <i>hopsa-rasa, hopsa-rasa, už je v mojom košíčku.</i> <i>Zahrám sa na kúzelníka, čáry-máry, tralala,</i> <i>urobím si panáčika, to je skvelá zábava.</i> <i>Pridajte sa všetky deti, budeme sa spolu hrať,</i> <i>Hopsa-rasa, hopsa-rasa, veselo sa zabávať.</i></p>

<p>Expozičná časť (výklad, opis, demonstrácia, inštruktáž, realizácia)</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom a napíše na tabuľu kroky postupu práce. Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Do gaštanov urobiť dierky so šidlom (odporúčam na začiatku spoločnú prácu, aby im bola takto prakticky ukázaná použitá sila pri vytváraní dierky, pozn.). Pozor na poranenie. 2. Do gaštanov zapichnúť špajle (vytvorenie priestoru pre horné končatiny, ruky). 3. Do gaštanov zapichnúť špajle (vytvorenie priestoru pre dolné končatiny, nohy). 4. Gaštankovi prilepiť vlasy zo špagátu. 5. Gaštankovi uviazať šál. 6. Gaštankovi prilepiť detaily tváre, napr. oči, nos a úsmev. 7. Každého Gaštanka je možné umiestniť na kôru z dreva s pomocou učiteľa. 9. Prácu ukončiť a uložiť pracovnú plochu. Náradie a zvyšný materiál odložiť na určené miesto. <p>Kroky postupu práce učiteľ vysvetlí, prejde k samotnému postupu práce, ktorý demonštruje pred žiakmi a pritom hovorí kroky postupu. Žiaci prejdú k samotnej realizácii.</p>
<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>Žiaci rozdielne zvládali prepichovanie gaštanov šidlom. Považujeme za dôležité túto aktivitu realizovať spoločne „ruka v ruke“ šidlom cez mäkký gaštan. Žiak má získať istotu nielen pri prepichovaní materiálu, ale taktiež aj pri umiestňovaní špajlí. Pri prepichovaní boli opatrní a nikto z nich sa neporanil.</p> <p>Samotná pracovná činnosť ich bavila, zvládli tento spôsob aj pri vytváraní ježka, húsenice, stonožky.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 22: Obsahová náplň pracovnej činnosti 11

JESEŇ 2	ŠÍTIE
	
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni
Tematický celok:	Práce s drobným materiálom
Didaktické prostriedky	Plastové dosky na prevliekanie šnúrky
ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY	
Motivačná časť	<p>Motivačnú časť vyučovacej hodiny začneme riekankou na rozcvičenie prstov.</p> <p style="text-align: center;"><i>Raz sa prsty hádali, akú prácu konali?</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Palec ten je silný (kmitanie palcom). Ukazovák pilný (kmitanie ukazovákom). Prostredník je najdlhší (kmitanie prostredníkom). Prsteník je najkrajší (kmitanie prsteníkom).</i></p>

	<p><i>Maliček je najmenší (kmitanie maličkom).</i></p> <p><i>Rúčky, rúčky, ručičky, máte pekné prstičky. (kmitanie všetkými prstami).</i></p> <p><i>Máte pekné dlane, zatlieskajme na ne. (potlesk).</i></p>
<p>Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštrukcia, realizácia)</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom.</p> <p>Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nachystať šnúрку a plastovú dosku. 2. Prevliekať šnúрку na plastovej doske. 3. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom vysvetlí a následne prejde k samotnému postupu práce, ktorý demonštruje pred žiakmi a pritom hovorí kroky postupu.</p>
<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>Niektorí žiaci potrebovali nácvik držania pracovných pomôcok a názorne predviesť činnosť. Po prípravných aktivitách dokázali samostatne pracovať a činnosť zvládali bez väčším problémov.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 23: Obsahová náplň pracovnej činnosti 12

JESEŇ 3		Lastovička
		
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni	
Tematický celok	Práce s papierom a kartónom	
Didaktické prostriedky	<p>Výkres s predtlačenými lastovičkami, vodové farby, štetec, biely, čierny, červený a modrý krepový papier, lepidlo</p>	
ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY		
Motivačná časť	<p>V motivačnej časti so žiakmi zaspievame detskú pesničku <i>Lietala si lastovička</i>. <i>Lietala si lastovička, lietala, že sa ona neba, zeme týkala.</i> <i>Priletel k nej krahuliček, čierny vták:</i> <i>Či sa budeš lastovička vydávať?</i> <i>Budem sa ja, krahuliček, vydávať, keď sa bude suchý javor zelenáť.</i></p>	

<p>Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštruktáž, realizácia)</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom a napíše na tabuľu kroky postupu práce. Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Modrou vodovou farbou vymalovať plochu výkresu. 2. Výkres nechať uschnúť. 3. Biely papier na bruško. 4. Červený papier na zobák. 5. Modrý papier na oko. 4. Čierny papier na chrbát. 5. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom vysvetlí, prejde k samotnému postupu práce, ktorý demonštruje pred žiakmi a pritom hovorí kroky postupu. Žiaci prejdú k samotnej realizácii.</p>
<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>Po názornej ukážke a pomoci zo strany učiteľa žiaci zvládali činnosti s väčšou samostatnosťou a presnosťou. Žiakom sa aktivita páčila, bola pre nich primeraná. Zvládnutie tejto pracovnej činnosti môže byť rôznymi spôsobmi modifikované od použitia vopred vytvorenej šablóny, až po samostatne vystrihnutú šablónu a následné vlepovanie do nej.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 24: Obsahová náplň pracovnej činnosti 13

JESEŇ 4	Búdka
	
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni
Tematický celok	Montážne a demontážne práce
Didaktické prostriedky	Rolka z toaletného papiera, temperové farby, štetec, kúsky kartónu – štvorec a obdĺžnik, špagát, tavná pištoľ, lepidlo, nožnice, šišky

ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY	
Motivačná časť	<p>Motivačnú časť vyučovacej hodiny začneme detskou pesničkou <i>Padá sniežik</i> <i>Padá sniežik bielučký, na polia i na lúčky,</i> <i>na záhrady, na lesy, vtáčik malý kdeže si?</i> <i>Tu na dvore bývam, pod strechou sa skrývam,</i> <i>zima mi je chu chu chu, mám teplúčko v kožuchu.</i> <i>Neboj sa ty vtáčatko, každé dobré dieťaťko postará sa o teba, dá ti zrna aj chleba.</i></p>
Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštrukciá, realizácia)	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom a napíše na tabuľu kroky postupu práce. Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Do rolky z toaletného papiera vystrihnúť kruhový otvor. 2. Rolku z toaletného papiera maľovať temperovými farbami. 3. Na kartón obkresliť šablóny (štvorec, obdĺžnik) 4. Vystrihnúť z kartónu štvorec a obdĺžnik. 5. Obdĺžnik omotať špagátom. 6. Zostaviť vtáčiu búdku. 7. Učiteľ pomôže zlepiť jednotlivé časti k sebe. 8. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom vysvetlí, prejde k samotnému postupu práce, ktorý demonštruje pred žiakmi a pritom hovorí kroky postupu. Žiaci prejdú k samotnej realizácii.</p>
Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím	<p>Žiaci slabšie zvládali obkresľovanie šablón, strihanie kartónu po čiare a omotávanie strechy špagátom. Žiakom bola poskytovaná pomoc so zostavovaním vtácej búdky. Po názornej ukážke a pomoci zo strany učiteľa žiaci činnosť zvládli.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 25: Obsahová náplň pracovnej činnosti 14

ZIMA 1	Šiška
	
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni
Tematický celok	Práce s drobným materiálom
Didaktické prostriedky	<p>Borovicová šiška, plyšové Pom Pom guľičky, štetec, lepidlo, biela temperová farba, nádoba na lepidlo, nádoba na farbu, rolka z toaletného papiera, biely kancelársky papier, nožnice, ozdobné hviezdičky</p>
ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY	
Motivačná časť	<p>Motivačnú časť vyučovacej hodiny začneme detskou pesničkou <i>Sniežik sa nám chumelí</i>.</p> <p><i>Sniežik sa nám chumelí, zima je zimička, polia lúky vybieli, zapadne cestička. Zakry svojou perinkou celý kraj náš milý, veď sme sa už na teba tak veľmi tešili. Padaj sniežik, padaj nám, tešia sa ti deti, naša pieseň radostná v ústrety ti letí.</i></p>

<p>Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštruktáž, realizácia)</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom a napíše na tabuľu kroky postupu práce. Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nachystať borovicovú šišku. 2. Natrieť pomocou štetca konce šišky bielou temperovou farbou. 3. Nechať chvíľku vyschnúť. 4. Vkladať plyšové Pom Pom guľičky do medzier podporných šupín. 5. Rolku z toaletného papiera natrieť lepidlom. 6. Obaliť bielym kancelárskym papierom. 7. Prečnievajúce časti kancelárskeho papiera ostrihať. 8. Rolku ozdobiť nalepením hviezdičiek. 9. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom vysvetlí, prejde k samotnému postupu práce, ktorý demonštruje pred žiakmi a pritom hovorí kroky postupu. Žiaci prejdú k samotnej realizácii.</p>
<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>Pri nácviku úchopu bolo potrebné pridržať ruku a názorne predviesť úchop guľôčky, následne po ukážke dokázali správne chytiť drobný materiál a pracovať s ním. Žiakom sa ťažšie vkladali plyšové guľôčky, niektorí žiaci našli iný spôsob a pomohli si pri vkladaní ceruzkou.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 26: Obsahová náplň pracovnej činnosti 15

ZIMA 2		Stromček
		
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni	
Tematický celok	Práce s drobným materiálom	
Didaktické prostriedky	Drevená palička, stužky rôznych farieb, farebný výkres, lepidlo, nožnice, ozdoba hviezda	
ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY		
Motivačná časť	<p>V motivačnej časti vyučovacej hodiny si so žiakmi zaspievame detskú pesničku <i>Vyrástol nám stromček</i>.</p> <p><i>Vyrástol nám stromček v izbe pod oknom, ihličím a sviatkom vonia celý dom. Striebro hviezdíčiek sa na ňom ligoce, aby každý vedel, že sú Vianoce. Aké sú to zvesti, aké noviny? Roztrhli sa v mrakoch biele periny. Keď nám hlávky nôcka spánkom omoce, bude sa nám snívať, že sú Vianoce.</i></p>	

<p>Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštrukcia, realizácia)</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom a napíše na tabuľu kroky postupu práce. Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nachystať drevenú paličku. 2. Nachystať farebné stuhy s vianočnou tematikou. 3. Na drevenú paličku viazať farebné stužky – trénovať uzlík. 4. Konce stúh ostriať do podoby stromčeka. 5. Stromček prilepiť na farebný výkres a ozdobiť. 6. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom vysvetlí a následne prejde k práci, ktorú demonštruje pred žiakmi a pritom hovorí kroky postupu. Žiaci prejdú k samotnej realizácii.</p>
<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>Pri nácviku uzlíka bolo potrebné pridržať paličku a názorne predviesť viazanie uzlíka. Po tréningu dokázali správne chytiť stužky, pracovať s nimi a viazať uzlík.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 27: Obsahová náplň pracovnej činnosti 16

ZIMA 3	Snehuliak	
		
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni	
Tematický celok	Práce s papierom a kartónom	
Didaktické prostriedky	Biely výkres, modrý farebný papier, čierny farebný papier, červený farebný papier, hnedý farebný papier, vata, lepidlo	

ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY

Motivačná časť	<p>Motivačnú časť začneme detskou pesničkou <i>Postavím si snehuliaka</i>.</p> <p><i>Postavím si snehuliaka na najbližšom brehu, postavím si snehuliaka z bielučkého snehu. Jedna guľa, druhá guľa, tretiu na vrch dám a už stojí snehuliáčik a už stojí tam. Košielku má snehuliáčik čistučkú a bielu, nos má z mrkvy, oči z uhlia, miesto ruky metlu. A keď deti uvidia ho, povedia si tak: Pozrite sa aký je to krásny snehuliak!</i></p>
Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštrukcia, realizácia)	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom a napíše na tabuľu kroky postupu práce. Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nachystať si biely výkres a modrý farebný papier. 2. Modrý farebný papier pokrčiť do gule, od najväčšej po najmenšiu. 3. Lepidlom prilepiť modré farebné gule na výkres. 4. Z modrého farebného papiera vystrihnúť ruky a nalepiť. 5. Z čierneho farebného papiera vystrihnúť oči, gombíky, a klobúk. 6. Z červeného farebného papiera vystrihnúť nos a prilepiť. 7. Z hnedého farebného papiera vystrihnúť metlu a prilepiť. 8. Trhať guľičky vaty a lepiť okolo snehuliaka sneh. 5. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom nalepí do zošita a následne prejde k samotnému postupu práce, ktorý demonštruje pred žiakmi a pritom hovorí kroky postupu. Žiaci prejdu k samotnej realizácii.</p>

Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím	Pre žiakov táto aktivita bola považovaná za zaujímavú. Pri pracovnej činnosti bolo potrebné poskytovať pomoc pridržaním ruky pri strihaní drobných častí, detailov na dokončenie snehuliaka, konkrétne to boli gombíky, nos, oči a metla.
--	---

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 28: Obsahová náplň pracovnej činnosti 17

ZIMA 4		Dom
		
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni	
Tematický celok	Práce s drevom	
Didaktické prostriedky	Polotovar – drevený dom, brúsny papier, maketa okno a dvere, čierna a biela temperová farba, štetec, kúsok žinky	
ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY		
Motivačná časť	V motivačnej časti si so žiakmi prečítame detskú rozprávku: <i>Domček, domček, kto v tebe býva?</i> Rozprávku si môžeme pozrieť, alebo prečítať s podporou obrazových kariet, na ktorých bol dej rozdelený na základe sekvencií.	

<p>Expozičná časť (výklad, opis, demonštrácia, inštrukcia, realizácia)</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom a napíše na tabuľu kroky postupu práce.</p> <p>Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dom z dreva opracovať brúsnyim papierom. 2. Maľovať bielou temperovou farbou, nechať uschnúť. 3. Na dom priložiť maketu okien a pomocou kúska žinky nanášať čiernu temperovú farbu, nechať uschnúť. 4. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom vysvetlí a následne prejde k samotnému postupu práce, ktorý demonštruje pred žiakmi a pritom hovorí kroky postupu. Žiaci prejdú k samotnej realizácii.</p>
<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>Žiaci zvládali obrusovanie dreveného polotovaru domu. Práca ich bavila. Ťažkosti sa prejavovali pri nanášaní farby. Po nácviku žiaci činnosť zvládali s pomocou učiteľa.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Tabuľka 29: Obsahová náplň pracovnej činnosti 18

ZIMA 5		Vlak
		
Zložka pracovného vyučovania	Práce v dielni	
Tematický celok	Montážne a demontážne práce	
Didaktické prostriedky	Skrutkovací vláčik, skrutkovač	
ŠTRUKTÚRA VYUČOVACEJ JEDNOTKY		
Motivačná časť	<p>Motiváciu začneme hudobno-pohybovou hrou:</p> <p><i>Ide vláčik ši – ši – ši (chôdza so sprievodnými pohybmi)</i></p> <p><i>Že kmotričku navštívi (voľná chôdza)</i></p> <p><i>Že tu čosi udrelo (stoj spojný, tlesknúť vo vzpažení)</i></p> <p><i>Myšičku zobudilo (výskoky znožmo)</i></p> <p><i>Tančila, myšička tančila (ruky v bok, obraty drobnými krôčikmi)</i></p> <p><i>Až sa jej hlávka točila (krúženie s hlavou)</i></p>	

	<p><i>Zadriemala si trošku, ale len málo, poviem Vám, čo sa jej snívало (drep, hlavu na kolená, ruky priložiť k lícu) Že slniečko krásne svieti (stoj rozkročný, vzpažiť von) Že na líke rastú kvety (sed skrížmo skrčný a stoj so vzpažením von)</i></p>
<p>Expozičná časť: (výklad, opis, demonštrácia, inštruktáž, realizácia)</p>	<p>V expozičnej časti učiteľ zopakuje BOZP a tému vyučovacej hodiny. Učiteľ žiakov oboznámi s námetom.</p> <p>Postup práce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nachystať rozobratý skrutkovací vláčik, skrutkovač a predlohu. 2. Vláčik postupne zoskrutkovať. 3. Dávať pozor na zhodnosť dielikov. 4. Pri skrutkovaní používať obe ruky, skrutkovač v jednej a vláčik v druhej. 5. Vytvoriť vláčik ako je na predlohe. 6. Prácu ukončiť, upratať. <p>Kroky postupu práce učiteľ žiakom vysvetlí a prejde k samotnému postupu práce, ktorý demonštruje pred žiakmi. Žiaci následne prejdú k samotnej realizácii.</p>
<p>Pozorovanie zamerané na limity pri práci žiakov s mentálnym postihnutím</p>	<p>Žiakom sa aktivita páčila, zaujala hlavne chlapcov. Žiakom bola poskytovaná pomoc so zostavovaním modelov. Po názornej ukážke a pomoci zo strany učiteľa žiaci zvládali činnosti.</p>

Zdroj: Hančárová (2023)

Žiaci so stredným stupňom mentálneho postihnutia majú svoje špecifiká v oblasti jemnej motoriky, ktoré ich znevýhodňujú a je potrebné tieto špecifiká rešpektovať. Pri práci so žiakmi je potrebná trpezlivosť, ale aj individuálny prístup. Žiaci sa môžu na hodinách

pracovného vyučovania sebarealizovať a tešiť sa z výsledku vykonanej práce.

Zhodnotenie aktivít pri činnostiach v tematickom celku **práce s drobným materiálom:**

- činnosti, ktoré boli pri aktivitách využívané boli triedenie a ukladanie rôznych materiálov. Niektorí žiaci vedeli celkom samostatne uchopovať, ukladať a lepiť drobný materiál. Iní žiaci nedokázali odhadnúť tlak uchopenia drobného materiálu, ktorý niekedy nedokázali chytiť a vypadával im. Bolo potrebné aj názorne ukázať ako majú správne chytiť drobný materiál medzi prsty. Pri nácviku úchopu bolo potrebné pridržať ruku a názorne predviesť úchop, následne po ukážke dokázali správne chytiť drobný materiál a pracovať s ním,
- **pri práci s vlnou** bola využívaná činnosť namotávania vlny na kartón. Po nácviku činnosti žiaci namotávanie zvládli,
- **pri práci s korálikmi** bola vyžívaná činnosť navliekania koralov podľa vzoru. Niektorí žiaci mali problém pri uchopovaní a pri navliekaní korálikov, kedy bolo potrebné pomáhať niektorým žiakom pridržaním ruky a názorne predviesť samotne navliekanie. Niektorým žiakom koráliky vypadávali.

Pri prípravných prácach na šitie boli využívané cvičné plastové dosky, na ktorých žiaci využitím činnosti preťahovania bužírky nacvičovali a zdokonaľovali prevliekanie šnúrky. Niektorí žiaci potrebovali nácvik držania pracovných pomôcok a názorne predviesť činnosť, následne dokázali samostatne pracovať,

- **Pri činnosti viazania uzla** boli u žiakov výraznejšie rozdiely a niektorí žiaci potrebovali názorne ukázať ako správne chytiť stužky a uviazať uzol. Pri nácviku viazania uzla bolo potrebné

pridržať ruky a názorne predviesť činnosť. Po nácviku žiaci dokázali správne uchopiť stužky a viazať uzol.

Zhodnotenie aktivít pri činnostiach v tematickom celku **práce s papierom a kartónom:**

- činnosti, ktoré boli využívané pri práci s papierom boli strihanie, trhanie, krčenie, lepenie, šúľanie papiera, vystrihovanie bez predkreslenej čiary a po čiare, skladanie a prekladanie papiera. Činnosti, pri ktorých žiaci potrebovali pomoc boli najprv názorne demonštrované. Následne bola žiakom poskytovaná pomoc. Po názornej ukážke a pomoci zo strany učiteľa žiaci zvládali činnosti s väčšou samostatnosťou a presnosťou. Ťažkosti boli pri strihaní papiera po čiare, kde žiaci potrebovali pomoc pridržaním a vedením rúk.

Zhodnotenie aktivít pri činnostiach v tematickom celku **práce s drevom:**

- činnosti využívané pri práci s drevom boli opracovanie povrchu dreva brúsnyim papierom, zatĺkanie a vyťahovanie klinčov. Ťažkosti sa prejavovali pri zatĺkaní klinov, niektorí žiaci vedeli celkom samostatne uchopovať klinčeky, pridržať a zatĺkať, iní žiaci nedokázali chytiť klinček, vypadával im. Pri nácviku bolo potrebné pridržať ruku a názorne predviesť úchop klinčeka, následne po nácviku dokázali činnosť zvládnuť.

Zhodnotenie aktivít pri činnostiach v tematickom celku **montážne a demontážne práce:**

- v tematickom celku montážne a demontážne práce sme sa venovali skladaniu mozaiky, zostavovaniu a rozoberaniu modelov zo stavebníc spájaním a skrutkovaním. Aktivity v zvolenom tematickom celku boli najprv názorne demonštrované. Žiakom

bola poskytovaná pomoc so zostavovaním modelov. Po názornej ukážke a pomoci zo strany učiteľa žiaci zvládali činnosti.

Pri všetkých činnostiach boli žiaci s mentálnym postihnutím neustále motivovaní, povzbudzovaní a slovne usmerňovaní, pretože pri neúspechu z činnosti žiaci strácali motiváciu a odmietali pracovať. Žiaci boli chválení za každý aj keď len malý úspech a pripravovali sme pre žiakov činnosti, ktoré boli schopní zvládnuť, a v ktorých dosahovali úspech. Žiaci sa na hodine pracovného vyučovania zapájali do každej činnosti. Niektorí však pracovali pomalším tempom a bola potrebná väčšia pomoc zo strany učiteľa. Žiaci mali možnosť vziať si svoje výrobky domov. Pre motiváciu žiakov k ďalšej činnosti máme zriadenú výstavku prác. Môžeme konštatovať, že žiaci majú dobrý vzťah k pracovnému vyučovaniu. Žiaci mali na hodinách pracovného vyučovania väčší záujem o osvojenie si praktických činností ako o samotnú teóriu.

Realizovaním pracovných činností so žiakmi so stredným stupňom mentálneho postihnutia je náročná, ale má jednoznačne zmysel aj pre ich rozvíjanie životných kompetencií (Hančárová, 2023).

Za účelom zefektívnenia práce na hodinách pracovného vyučovania vo vzdelávacom variante B sme stanovili odporúčania pre začínajúcich špeciálnych pedagógov, absolventov a študentov vysokých škôl využiteľné v špeciálnopedagogickej praxi.

U žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia považujeme za dôležité:

- zvyšovať záujem žiakov o pracovné vyučovanie v špeciálnych základných školách vhodným a kreatívnym výberom pracovných činností,
- zabezpečiť na hodinách pracovného vyučovania a pri nadobúdaní a prehlbovaní zručností a návykov žiakov čo najväčšie množstvo materiálu a používať reálne, praktické veci a pomôcky,

- aktívne sa pripravovať na hodiny pracovného vyučovania, vyrábať vzorové výrobky, neustále sa vzdelávať a nadobúdať najnovšie poznatky v danej oblasti,
- rozvíjať osobnosť žiaka v čo najväčšej miere a brať do úvahy jeho možnosti a schopnosti vyplývajúce z jeho postihnutia,
- zameriavať sa prednostne na získavanie takých zručností a návykov, ktoré žiaci potrebujú, aby boli čo najviac samostatní, tým pádom prehľbiť vzťah školy a rodiča,
- zadávať žiakovi jednoznačne inštrukcie, používať jednoduchú slovnú zásobu, tzn. pri činnosti viackrát zopakovať požiadavku, názorne demonštrovať, pomáhať žiakom so správnym prevedením činnosti,
- rešpektovať tempo žiakov pri činnosti vzhľadom na možnosti a stupeň mentálneho postihnutia, počítat' s unaviteľnosťou žiakov a podľa potreby poskytovať účinnú individuálnu pomoc,
- rozdeliť úlohu na menšie kroky, venovať dostatok času žiakom pri osvojovaní návykov a zručností, ak je potrebné prerozdeliť učivo na viac hodín, príp. na dlhšie obdobie,
- motivovať žiakov vhodným spôsobom k práci a pracovnej činnosti na hodinách aj prostredníctvom rôznych skupinových úloh a súťaží, či pozitívnym hodnotením, odmenou za pracovné činnosti,
- realizovať výstavku prác a rôzne podujatia či burzy v škole, kde by žiaci mohli ukazovať a predávať svoje výrobky vyrobené na hodinách pracovného vyučovania, aby tak cítili, že sú užitoční,
- pracovať na hodinách pracovného vyučovania aj v skupinách, kde by si žiaci mohli rozvíjať aj komunikačné schopnosti a spoluprácu medzi sebou,
- zamedziť rušivé prvky na hodine, účinne riešiť vzniknuté neštandardné situácie v triede počas vyučovania a vedieť sa

prispôbiť novým alebo meniacim sa podmienkam na hodine pracovného vyučovania,

- nepodceňovať, ale ani nepreceňovať schopnosti žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia, vždy zhodnotiť činnosť žiaka na hodine, oceniť aj malý úspech a snahu žiaka,
- aktívne spolupracovať s rodičmi a lekármi žiakov, zamerať sa aj na rodiča, jeho edukáciu a získavanie informácií ako pracovať s mentálne postihnutým dieťaťom a ako ho viesť k pracovným činnostiam.

Otázky na preskúšanie

1. *Vytvorte pracovnú činnosť na tému Jesenné listy.*
2. *Vyskúšajte na praxi poskladať jednoduchú skladačku z papiera. Samotný postup popíšte a doplňte fotodokumentáciou.*
3. *Modifikujte aktivitu č. 14, ktorá je popísaná ako súčasť portfólia realizovaných pracovných činností, s použitím iného materiálu.*
4. *Vytvorte z kartónu papierovú skladačku s námetom domáceho zvieratá. Vytvorte ku kartónovej skladačke aj vzor.*
5. *Navrhните a vytvorte sadu kariet na nácvik práce s lepidlom pri pracovnej činnosti lepenie väčších kúskov papiera ako súčasť vytvárania vitráže.*

Použitá literatúra

- 1) HANČÁROVÁ, S. 2023. *Rozvíjanie pracovných zručností v skupine žiakov v špeciálnej základnej škole*. Ružomberok: Pedagogická fakulta, 2023. (Záverečná práca celoživotného študenta).
- 2) KOVÁČOVÁ, B. 2021. *Pracovná činnosť na pracovnom vyučovaní*. Nepublikovaná prednáška z predmetu Vzdelávacia oblasť Človek a svet práce. Ružomberok: Pedagogická fakulta KU v Ružomberku, 2021.
- 3) TKÁČIK, P. 1989. Pracovná výchova mentálne postihnutých žiakov. In: *Pracovná výchova 1*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1989. s. 105-134 . ISBN 80-223-0174-4.
- 4) VLADOVÁ, K., et al. 2017. Aplikácia vzdelávacích programov pre deti so zdravotným znevýhodnením a všeobecným intelektovým nadaním. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2017. ISBN 978-80-8118-196-2.
- 5) VZDELÁVACÍ PROGRAM PRE ŽIAKOV S MENTÁLNYM POSTIHNUTÍM PRE PRIMÁRNE VZDELÁVANIE. 2016. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.

ZÁVER

Nakoľko považujeme pracovné vyučovanie za významnú súčasť výchovno-vzdelávacieho procesu v špeciálnej základnej škole, preto sme spracovali túto vysokoškolskú učebnicu, ktorá veríme, že z tejto problematiky nie je poslednou.

Na základe realizovania jednotlivých pracovných činností sme opätovne potvrdili, že žiaci so stredným stupňom mentálneho postihnutia, ktorí sa vzdelávajú v špeciálnej škole (vo variante B) majú veľmi dobrý vzťah k práci, čo závisí aj od vhodnej motivácie. Keďže len niektorí žiaci majú pracovné návyky z domáceho prostredia je dôležité v čo najväčšej možnej miere rozvíjať a čo najviac využívať predmet pracovné vyučovanie vo vzdelávacom variante B, aby ich uplatnenie v praxi bolo realizovateľné.

Vysokoškolská učebnica je určená pre študentov špeciálnej pedagogiky v rámci pregraduálneho i postgraduálneho štúdia na prvom, ale aj druhom stupni vysokoškolského štúdia. Jej využitie je v samotnom spracovaní dôležitosti práce pre človeka s mentálnym postihnutím, ale taktiež aj v rámci inšpirácií pre samotnú výchovno-vzdelávaciu činnosť.

ZOZNAM TABULIEK A SCHÉM

Tabuľka 1: Pracovné kompetencie dieťaťa s mentálnym postihnutím v súvislosti s predprimárnym vzdelávaním	14
Tabuľka 2: Jednoduché pracovné činnosti vo veku od 2 do 3 rokov	17
Tabuľka 3: Vymedzenie pojmu práca	18
Tabuľka 4: Časová dotácia pracovného vyučovania pre žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia.....	27
Tabuľka 5: Rozvoj špecifických oblastí v pracovnom vyučovaní.....	28
Tabuľka 6: Pracovné činnosti v zložke Práce v domácnosti	34
Tabuľka 7: Práca s drobným materiálom na pracovnom vyučovaní.....	36
Tabuľka 8: Práca s papierom na pracovnom vyučovaní	37
Tabuľka 9: Práca s drevom na pracovnom vyučovaní	39
Tabuľka 10: Montážne a demontážne práce na pracovnou vyučovaní	40
Tabuľka 11: Pracovné činnosti na pracovnom vyučovaní	70
Tabuľka 12: Obsahová náplň pracovnej činnosti 1	71
Tabuľka 13: Obsahová náplň pracovnej činnosti 2	73
Tabuľka 14: Obsahová náplň pracovnej činnosti 3	75
Tabuľka 15: Obsahová náplň pracovnej činnosti 4	77
Tabuľka 16: Obsahová náplň pracovnej činnosti 5	79
Tabuľka 17: Obsahová náplň pracovnej činnosti 6	82
Tabuľka 18: Obsahová náplň pracovnej činnosti 7	84
Tabuľka 19: Obsahová náplň pracovnej činnosti 8	86
Tabuľka 20: Obsahová náplň pracovnej činnosti 9	88
Tabuľka 21: Obsahová náplň pracovnej činnosti 10	90
Tabuľka 22: Obsahová náplň pracovnej činnosti 11	92
Tabuľka 23: Obsahová náplň pracovnej činnosti 12	94
Tabuľka 24: Obsahová náplň pracovnej činnosti 13	96
Tabuľka 25: Obsahová náplň pracovnej činnosti 14	98
Tabuľka 26: Obsahová náplň pracovnej činnosti 15	100
Tabuľka 27: Obsahová náplň pracovnej činnosti 16	102

Tabuľka 28: Obsahová náplň pracovnej činnosti 17	105
Tabuľka 29: Obsahová náplň pracovnej činnosti 18	107
Schéma 1: Pracovná aktivita	8
Schéma 2: Pracovná činnosť	11
Schéma 3: Pracovné úkony vytvárajúce pracovnú činnosť	12
Schéma 4: Jazykové ekvivalenty pojmu pracovná výchova	15
Schéma 5: Triáda pracovnej výchovy	15
Schéma 6: Vzdelávacie a výchovné hľadisko v procese učenia sa práci	18
Schéma 7: Obsah pracovného vyučovania v špeciálnej škole.....	29
Schéma 8: Upratovanie a jeho realizácia v rozličných prostrediach.....	33
Schéma 9: Starostlivosť o rastlinu.....	41
Schéma 10: Zásady vo výchovno-vyučovacom procese	43
Schéma 11: Zásady v pracovnom vyučovaní	43
Schéma 12: Strihanie po čiare	48
Schéma 13: Konkretizácia druhov motorického učenia.....	62

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ALMOSNI, Y. et al. 2005. The Impact of Different Teaching Styles on Quality of life of Young People with Mild and Moderate mental retardation. In: *Bitnua: Jurnal of Science Physical Education and Sport*, 2005, 7 (3-4), 139-176.
- BENDÍKOVÁ, E. 2022. Funkčná porucha držania tela a pohybová aktivita žiakov. In Šiška, Ľ. (Ed.). *Aktuálne problémy telesnej výchovy a športu XI*, zborník odborných a vedeckých prác. Ružomberok: Verbum, 2022. s. 18-29. ISBN 978-80-561-0997-7.
- BENEŠOVÁ, D. 2012. Aktivační úroveň v průběhu testu bimanuální koordinace. In *Studia kinanthropologica*, 2012, 13(1), s. 12-19.
- CDDH. 2021. *Working with people with intellectual disabilities in healthcare*. Centre for Developmental Disability Health Victoria, 2021.
- CIPRO, M. 1984. Johann Heinrich Pestalozzi. In *Průvodce dějinami výchovy*. Praha: Panorama, 1984. s. 212-218.
- DUDEK, M. 2012. Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka w teorii i praktyce. In: *Niepelnosprawność w rodzinie - wybrane problemy* Warszawa : Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie, 2012. ISBN 978-83-7520-079-9, s. 67-80.
- ĎURIČ, L. 1997. Učenie (heslo). In: Ďurič, L.; Bratská, M. a kol. *Pedagogická psychológia: terminologický a výkladový slovník*. 5. zväzok edície. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. s. 379-383. ISBN 80-08-02498-4.
- ĎURIČ, L.; HOTÁR, V.; PAJTINKA, Ľ. et al. 2000. Práca (heslo). In *Výchova a vzdelávanie dospelých – Andragogika – terminologický a výkladový slovník*. 7. zväzok edície. Bratislava:

Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2000.
s. 352-353. ISBN 80-08-02814-9.

- HANČÁROVÁ, S. 2023. *Rozvíjanie pracovných zručností v skupine žiakov v špeciálnej základnej škole*. Ružomberok: Pedagogická fakulta, 2023. (Záverečná práca celoživotného študenta).
- HEMAYATTALAB, R.; MOVAHEDI, A. 2010. Effects of different variations of mental and physical practice on sport skill learning in adolescents with mental retardation. In *Research in Developmental Disabilities*, 2010, 31(1), 81-86.
- HLEBOVÁ, B. et al. 2016. *Vybrané kapitoly zo špeciálnej didaktiky predmetov*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2016. 496 s. ISBN 978-80-555-1644-8.
- CHOUTKA, M.; VOTÍK, J.; BRKLOVÁ, D. 1999. *Motorické učení v tělovýchovné a sportovní praxi*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 1999. ISBN 80-7082-500-6.
- JANDA, V., VÁVROVÁ, M. 1992. Senzomotorická stimulace. In *Rehabilitácia*, 1992, 25(3), s.14-34.
- JUROVSKÝ, A. 1980. *Osobnosť človeka pri práci*. Bratislava: Práca, vydavateľstvo ROH, 1980.
- KAČMÁROVÁ, L., KANCIANOVÁ, L. 2009. *Pracovné vyučovanie v špeciálnych základných školách*. [online] [cit. 2022-11-19].
- KOMENSKÝ, J. A. 1951. *Didaktické spisy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1951.
- KOMENSKÝ, J. A. 1972. *Informatorium školy mateřské*. 3. vyd. Praha: SPN, 1972. 52 s.
- KOVÁČOVÁ, B. 2014. *Ergoterapia v ranom a v predškolskom veku*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2014.

- KOVÁČOVÁ, B. 2021. *Pracovná činnosť na pracovnom vyučovaní*. Nепublikovaná prednáška z predmetu Vzdelávacia oblasť Človek a svet práce. Ružomberok: Pedagogická fakulta KU v Ružomberku, 2021.
- KRAKAUER, J. W. 2006. Motor learning: its relevance to stroke recovery and neurorehabilitation. In *Current Opinion in Neurology*, 2006, 19(1), 84-90.
- LEONTIEV, A. N. 1979. *Činnosť – Vedomie – Osobnosť*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Ústav experimentálnej psychológie, 1979. 179 s.
- MAGILL, R. A. 2007. *Motor learning and control: concepts and applications*. Boston: McGraw-Hill, 2007. ISBN 978-007-3047-324.
- MAGOVÁ, M. 2022. Kompetencie špeciálneho pedagóga vo výchovno-vzdelávacom procese. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae*, 2022, 21(3), s. 59-67.
- MAJZLANOVÁ, K. 1997. *Pracovná výchova mentálne postihnutých detí predškolského veku*. Bratislava: AT PUBLISHING, 1997. 128 s. ISBN 80-967429-5-7.
- MAŇÁK, J., ŠVEC, V. 2003. *Výukové metody*. Brno, Paido, 2003. ISBN 80-731-5039-5.
- MARINELLI, L. et al. 2017. The many facets of motor learning and their relevance for Parkinson's disease. In *Clinical Neurophysiology*, 2017, 128(7), 1127-1141.
- MILEC, A. et al. 1986. *Pracovné vyučovanie pre 3. a 4. ročník ZŠ*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1986. 230 s. ISBN 67-265-86.
- MOJŽÍŠEK, L. 1977. *Pracovní výchova dětí a mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.
- MOJŽÍŠEK, L. 1978. *Pracovní výchova dětí a mládeže*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.

- MOJŽÍŠEK, L. 1986. *Základy pedagogické diagnostiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 206 s.
- MOJŽÍŠEK, L.; ZÁTOPKOVÁ, M. 1980. *Metodika pracovnej výchovy v materskej škole*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1980.
- OPATŘILOVÁ, D. 2010. *Pedagogická intervence v raném a předškolním věku u jedinců s dětskou mozkovou obrnou*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2010. 150 s. ISBN 9788021052666.
- PETLÁK, E. 2019. Súčasnosť a perspektívy didaktiky.
In: Duchovičová, J. et al. (Eds.). *Inovatívne trendy v odborových didaktikách - prepojenie teórie a praxe výučbových stratégií kritického a tvorivého myslenia*. Zborník štúdií z medzinárodnej vedeckej konferencie. Nitra: Pedagogická fakulta UKF, 2019. s. 12-19. ISBN 978-80-558-1408-7
- POŽÁR, L. 1997. Činnosť (heslo). In: Ďurič, L.; Bratská, M. a kol. *Pedagogická psychológia: terminologický a výkladový slovník*. 5. zväzok edície. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. s. 56-57. ISBN 80-08-02498-4.
- PUDIŠOVÁ, M. 2013. Communication Skills of Students with Intellectual Disability - Possibilities of Diagnostics and Speech Development Support. In: *Vision dans l'éducation des élèves handicapés mentaux*. Fribourg: S.É.C.T., 2013. s. 299-309. ISBN 978-2-9700892-6-1.
- RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. a kol. 2004. *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 313 s. ISBN 80-244-0873-2.
- ROCHOVSKÁ, I. et al. 2013. *Špeciálne didaktiky predmetov vo výchove a vzdelávaní žiakov s mentálnym postihnutím III*. Ružomberok: VERBUM. ISBN 978-80-561-0017-2.

- SEJČOVÁ, Ľ. 1997. Pracovná výchova (heslo). In: Ďurič, L.; Bratská, M. a kol. *Pedagogická psychológia: terminologický a výkladový slovník*. 5. zväzok edície. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1997. s. 256-257.
ISBN 80-08-02498-4.
- ŠEBEŇOVÁ, I. 2017. Možnosti špeciálno-pedagogickej intervencie pracovnej výchovy v špeciálnej edukácii mentálne postihnutých. In: Bernátová, R.; Nestorenko, T. *Vzdelávanie a spoločnosť II* : medzinárodný nekonferenčný zborník. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2017.
s. 287-292. ISBN 978-80-555-1829-9.
- ŠVARCOVÁ, I. 2006. *Mentální retardace*. 3. vyd. Praha: Portál.
ISBN 80-7367-060-7.
- THOROVÁ, K. 2016. *Poruchy autistického spektra*. Rozšírené a prepracované vydání. Praha, Portál, 2016.
- TKÁČIK, P. 1989. Pracovná výchova mentálne postihnutých žiakov. In: *Pracovná výchova I*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1989. s. 105-134 . ISBN 80-223-0174-4.
- TUREK, I. 2010. *Didaktika*. Bratislava: Iura Edition, 2010.
- VALENTA, M., et al. 2012. Mentální postižení v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu. Praha: Grada.
ISBN 978-80-247-3829-1.
- VALENTA, M., MÜLLER., O. 2004. *Psychopedie*. Praha: Parta, 443 s. ISBN 80- 7320-063-5.
- VANČOVÁ, A. 2005. Základy pedagogiky mentálne postihnutých. Bratislava: Sapienia. 2005. 332 s. ISBN 80-968797-6-6.
- VANČOVÁ, A. et al. 2010. *Edukácia mentálne postihnutých*. Bratislava: IRIS, 2010. 495 s. ISBN 978-80-89256-53-2.

VLADOVÁ, K. et al. 2017. *Aplikácia vzdelávacích programov pre deti so zdravotným znevýhodnením a všeobecným intelektovým nadaním*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2017. ISBN 978-80-8118-196-2.

VZDELÁVACÍ PROGRAM PRE ŽIAKOV S MENTÁL-NYM POSTIHNUTÍM PRE PRIMÁRNE VZDE-LÁVANIE. 2016. [online]. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.

ZWICKER, J. G. et al. 2011. Brain activation associated with motor skill practice in children with developmental coordination disorder: an fMRI study. In *International Journal of Developmental Neuroscience*, 2011, 29(2), s. 145-152.

REGISTER AUTOROV

A

Almosni et al., 9

B

Bendíková, 63

Benešová, 58

C

Cipro, 20

D

Dudek, 10, 52

Řurič, 18

F

Fitts & Posner, 59

H

Hančárová, 30, 37, 38, 67, 70, 72, 74, 76, 78, 80, 82, 84, 86, 88,
91, 93, 95, 97, 99, 101, 103, 105, 107, 110

Hemayattala & Movahedi, 5, 9

Hlebová et al., 27

Hotár et al., 8

Hotára et al., 8

C

Choutka et al., 57

J

Janda & Vávrová, 58
Jurovský, 17, 18, 50

K

Kačmárová, 26
Kalibán, 29
Kancianová, 26
Komenský, 13, 16, 46
Kováčová, 11, 12, 15, 17, 19, 20, 28, 29, 31, 35, 36, 37, 39, 40,
41, 49, 51, 62, 63, 68
Krakauer, 57

L

Leontiev, 10

M

Magill, 60
Magová, 6, 49
Majzlanová, 38, 42
Maňák, Švec, 21
Marinelli et al., 59, 60
Milec, 38
Mojžíšek, 13, 16, 20, 30, 32, 33
Mojžíšek & Zátopková, 31, 44, 47

P

Petlák, 42, 43
Požár, 10, 16
Pudišová, 20, 51

R

Renotierová et al., 60

Rochovská et al., 28, 35

S

Sejčová, 14, 15

Š

Šebeňová, 18

Švarcová, 30

T

Thorová, 21

Tkáčik, 9, 33, 34

Turek, 63

V

Valenta et al., 31

Vančová, 42, 60, 61

Vančová et al., 19, 40

Vladová et al., 27

Z

Zwicker et. al., 58

O AUTORKÁCH

Mgr. Slavomíra HANČÁROVÁ

Stredoškolské štúdiá absolvovala na Gymnáziu v Spišskej Starej Vsi a po úspešnej maturite začala prehlbovať svoje poznatky na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Magisterský titul dosiahla v odbore chémia a pokračovala v získavaní pracovných skúseností sa rozhodla využiť svoje nadšenie ako súčasť vzdelávania detí a žiakov s inakosťou. Doplnila si svoje vzdelanie o špeciálnu pedagogiku a pedagogiku mentálne postihnutých v rámci rozširujúceho štúdia na Katolíckej univerzite v Ružomberku.

Aktuálne je učiteľkou na Spojenej škole sv. Klementa Hofbauera v Podolínci.

doc. PaedDr. Barbora KOVÁČOVÁ, PhD.

Vyštudovala študijný odbor liečebná pedagogika na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde ukončila rigorózne a doktorandské štúdium, habilitačné konanie v odbore špeciálna pedagogika. Pôsobila v praxi na pozícii liečebného pedagóga v poradenskom zariadení, v špeciálno-pedagogickom zariadení a v zdravotníckom zariadení.

Aktuálne pôsobí na Katolíckej Univerzite v Ružomberku, na Pedagogickej fakulte, na katedre pedagogiky a špeciálnej pedagogiky, kde je garantom študijného programu špeciálna pedagogika a pedagogika mentálne postihnutých.

Odborne sa profiluje na podporu detí a žiakov so zdravotným znevýhodnením s využívaním expresívnych prístupov vo výchovno-vzdelávacom, v intervenčnom, či v prevenčnom procese.

**PRACOVNÉ VYUČOVANIE V ŠPECIÁLNEJ ŠKOLE VO
VARIANTE B**

**BARBORA KOVÁČOVÁ
SLAVOMÍRA HANČÁROVÁ**

Recenzenti

doc. Mgr. Zuzana Fábry LUCKÁ, PhD.
PaedDr. Ing. Daniel KUČERKA, PhD.

Obálka

Mgr. Milan PUDIŠ, PhD.

Vydavateľstvo

VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku
Hrabovská cesta 5512/1A, 034 01 Ružomberok
<http://ku.sk>, verbum@ku.sk

Rok vydania

2023

Rozsah strán (AH)

126 (AH 3,85)

ISBN 978-80-561-1058-4

ISBN 978-80-561-1058-4

9 788056 110584